II. évfolyam. 1891. 8. szám.

Szerkesztőség:
BUDAPEST
VIII., József-körút 44. szám.

Kéziratok vissza nem adatnak.

Előfizetési föltételek:
Egész évre . . . frt 10.—
Fél évre . . . . . » 5.—
Negyedévre . . . » 2.50

A HÉT

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖZLÖNY

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Kiadóhivatal:
BUDAPEST
VIII. József-körút 44. szám.

Hirdetéseket
lapunk számára elfogadnak:
az összes budapesti hirdetési irodák;
Németországban kizárólag
Steiner Adolf hirdetési irodája,
BERLIN és HAMBURG.

Budapest, február 22.

Krónika.

A kis mártirok.

Febr. 20.

Mióta ifjú éveimben először olvastam a *két kis savoyard fiú*-t . . . de, kérdem, olvasták-e önök a savoyai fiúk históriáját? Nagyon meginditó, bús történet ez, melyet nem lehet sűrű könyhullajtások nélkül olvasni. A részleteire már nem emlékszem, hanem azt tudom, hogy két kedves gyermekről van benne szó, a kik tintában utaztak Párisba s a kiknek gonosz emberek cselszövései miatt igen sokat kellett szenvedniök. Mondhatom, a lowodi árva, Twist Olivér s Paméla, az erényes szolgáló, együttvéve sem szenvedtek annyit, mint a tintakereskedés e rokonszenves előharczosai. Tehát, mióta először áztattam könyeimmel a savoyard fiúkról szóló könyv illusztrált lapjait, azóta semmi se érzékenyített el annyira, mint az alább következő, mélyen megindító sorok. A mint futólagos megtekintésre is feltűnik, egy naplótöredékről van szó, a mely egy elgyötört kis lélek panaszaival van tele. Hogyan jutottam e naplótöredékhez? kérdhetik önök. Postán kaptam, ajánlott levélben. A beküldő, a ki N. N.-nek nevezi magát, azt irja róla, hogy Budán, a Szent-György-téren találta. Nem gondolnám, mintha mystificatio áldozata volnék, mert levelezőm azt igéri, hogy mihelyt lábbajából meggyógyul, látogatásával is meg fog tisztelni. Ugy hiszem, ezután nem kételkedhetem benne, hogy a naplótöredék authenticum. Ki irta le a szívrázó panaszokat? — sejtelmem sincs róla. De a *non quis, sed quid* elvénél fogva nem késlekedem közétenni az érdekes kéziratot. Hadd tudja meg az ámuló világ, hogy a középkornak még nincs vége, hogy ma is vannak kinzó-kamarák s hogy a mi a torturát illeti, szelid hírben álló századunk többre vitte, mint II. Fülöp rettentő korszaka. Ime a naplótöredék:

«*Péntek.*

. . . Nap nap után múlik és sorsunk csak nem fordul jobbra. Hóhéraink kegyetlenebbek, mint valaha, sehol semmi remény a szabadulásra, nincs a ki bátorítson, nincs a ki vigasztaljon.

A mult éjjel egy nagy elhatározás érlelődött meg bennem. Az, hogy fel fogok lázadni. Megtörtént, de fájdalom, csak azt nyertük vele, hogy egy szörnyű nappal többet jegyezhetünk szenvedéseink szomorú krónikájába. Lázadási kisérletünk csütörtököt mondott, s vakmerőségünkért kegyetlenül kellett megbünhödnünk. A dolog igy történt.

A tegnapi fáradalmak és gyötrődések annyira kimerítettek, hogy alig feküdtem le, elnyomott az álom. De boszorkánynyomást éreztem s rémlátásaim voltak. Álmomban Szász Károlyt és Szádeczky Lajost láttam. Fekete tóga volt rajtuk, s roppant fóliánsokkal a kezükben, diabolikus kankánt jártak. Majd egy szelid külsejű úri ember foglalta el helyüket; bemutatta magát, hogy ő Timon Ákos, s mikor gyanútlanul közeledtem hozzá, hirtelen torkon ragadott, egy tölcsért vert a fejembe, s a tölcséren keresztül belém gyömöszölte Herczegh Mihály összes műveit. Felriadtam; arczomról csurgott a verejték. Lassankint elcsitult a szivem kopogása, de a mint megfordultam a jobb oldalomra, egyszerre mély sóhajtások ütötték meg a fülemet.

— László!

— Szóltál, József-Ágost?

— Igen. Valami bajod van? — kérdeztem aggódva.

— Nem tudok aludni. Csak úgy hánykolódom az ágyban.

Szegény öcsém!

— Óh, József-Ágost, én ezt az életet nem birom tovább!

Ez a pár szó úgy hatott rám, mintha kést döftek volna a szivembe. Régóta aggódtam én Lászlón. Láttam, hogy a szegény fiú napról-napra halaványabb, s hogy sem eszik, sem iszik, csak a fejét lógatja. De hogy enynyire meg van törve, az mégis ujság volt rám nézve. S ez a fölfedezés kiragadott apathiámból. Hisz az én gyötrelmeim még csak hagyján, de azt már nem nézhetem tovább, hogy ez a szegény fiú is elpusztuljon. S elhatároztam, hogy fel fogok lázadni.

Reggel Torquemada apát semmit se gyanitva lépett a szobánkba.

— Fenség — szólt. — a mai munkaprogramm a következő: nyolcz órakor megnyitja fenséged az országos sétapálcza-kiállitást, kilenczkor megjelenünk a kalotaszegi varrottas-ipar-gyámolitó társaság ünnepélyes közgyülésén, onnan a műcsarnokba hajtatunk, a hol fenségtek ledolgozzák hátralékos tartozásukat s megszemlélik a karácsonyi kiállitást, majd Kis-Pestre megyünk, hol fenséged kegyes lesz az Első Középeurópai Szivarcsutak Értékesitő Egyesület felügyelő bizottsági ülésén elnökölni, végül megjelenünk a történelmi társulat közgyülésén, s mindeme helyeken fenségtek illedelmesen és okosan fognak az előadókra, titkárokra, felolvasókra stb. tekinteni, nem ásitoznak, nem nevetgélnek s remélem, hogy a hirlapok fenségtek magaviseletével meg lesznek elégedve . . . .

— Apát úr — szóltam elszánt hangon — nem megyünk mi innen egy tapodtat sem.

Elszörnyüködött a merészségen, hogy ellenszegültem.

— Fenség — szólt homlokát összeránczolva — ön megfeledkezik magáról . . . .

László könyörgőre fogta a dolgot. Elmondta Torquemadanak, hogy nem birja tovább a robotot. Eleintemig csak két-három felolvasás, közgyülés és megnyitás esett egy napra, megtettük a magunkét. De mióta kora reggeltől késő éjszakáig talpon vagyunk s pihenés nélkül hallgatjuk a tudós felolvasásokat, lábai is, értelme is gyöngülni kezdenek, úgy, hogy némi nyugalom nélkül már nem folytathatja tovább, ki kell dőlnie. A magam részéről hozzá tettem, hogy tegnap hét ülésünk volt,

nem csupán hat, mint rendesen, s különösen a geologiai társulat irodalmi bizottságának ülése, az Elhasznált Levélbélyeget Gyűjtők társulatának internationális kiállitása, az Uránia beteg csillagászati tanárokat gyámolitó kórház megnyitása, a Csuvasz nyelvészeti társaságban tartott felolvasások, meg a Házinyulakat védelmező önkéntes mentő-társaság választmányi ülése — igen-igen megerőltettek bennünket.

— Egy napi pihenést, apát úr! — könyörögtünk.

— A fejdelmi vérből származottaknak — vetette ellen Torquemada — csak egy öröme lehet: kötelességük teljesitése. Fenségtekre fényes jövő, de ezzel együtt sok kötelesség várakozik. A sok kötelesség ugyanannyi megpróbáltatással jár. A megpróbáltatásokhoz tehát fenségteknek hozzá kell szokniok. S főkép a mi a felolvasásokat illeti: ezeknek a hallgatásához meg kell edzenünk fenségteket. A pihenés petyhüdtté tesz; kijönnének a trainingből. Sajnálom, de nem teljesithetem kérésöket.

— Apát úr! — rimánkodtunk — könyörüljön rajtunk!

E szelid arczu hóhérban nem lakik irgalom. Hiába volt minden könyörgés.

A földre vetettük magunkat s kijelentettük, hogy csak az erőszaknak engedünk.

Torquemada füttyentett, s e jelre megjelent az ajtó küszöbén a legkegyetlenebb minden honvédszázados közül. Rettentő Iván, a kancsukával.

— Fenség — szólt Lászlóhoz a rettenetes katona — ön tegnap a geologusoknál háromszor ásitott!

És félelmetesen csörditette meg kancsukáját.

Vasra vertek bennünket, s bedugtak mozgó börtönünkbe. Hóhéraink mellénk telepedtek s a kocsi megindult.

Mialatt a lánczhidon haladtunk át, Lászlónak egy mentő gondolata támadt. Megértettem a pillantását. Igazán legjobb lesz felrántani a kocsi ajtaját, egy ugrással véget vetni minden bajainknak, s örökre megnyugodni a Duna hűs habjaiban . . .

De megakadályoztak bennünket Mily malheur.

Az első torturák alatt nem történt semmi nevezetes. Sokat szenvedtünk, de minek részletezzem gyötrelmeinket. Elég az hozzá, hogy halálosan kifáradva érkeztünk az akadémiába, a hol fényes társaság várakozott reánk.

A történelmi társulat részéről egy öreg úr, mint hallom: gróf Kraxelhuber Tóbiás a neve, ünnepélyes allocutiót intézett hozzánk. Köszönetet mondott, hogy megjelenésünkkel pártfogolunk mindent, a mi mótyor. Megkérdezte tőlünk, tudjuk-e, mit tesz az: mótyornak lenni? Ajánlotta, hogy ha mótyor empert akarunk látni, nézzük meg őtet. S végül megjegyezte, hogy ő még dicső nagyatyánk idejében kezdte pályáját; akkor még igen fiatal, de már akkor is mótyor volt.

Szegény nagyatyánk! Ha tudta volna, mi sors vár unokáira, bizonyára nőtlenül hal meg!

László tiszteletlenül bóbiskolt az egész beszéd alatt. Mire a szónok bevégezte, készen volt László is. A feje előre esett, elaludt.

E pillanatban megcsördült Rettentő Iván kancsukája, Torquemada apát szeme villámokat szórt, s a következő szempillantásban ismét illedelmesen, okosan és nyájasan nézegettünk szét — mind a ketten.

Az akadémia előcsarnokában ismét fölverték ránk a vasat. Az első szeget ünnepélyes szertartással a miniszter kalapácsolta be béklyóinkba.

— Ej uchnem! sírtunk Lászlóval. S az akadémiában éljenzők még sokáig hallották a távolban mindinkább elhaló, panaszos hangjainkat:

— Ej uchnem! Ej uchnem!

— — — — — — — — — — — — — — —

Vajjon meddig tart még ez az élet? Vajjon meddig tart még?

S vajjon van-e számunkra balzsam Gileádban?

Mustármag.

A vándor.

— Jehuda Halévi. —*

Hová, hová a messzeség ködébe
Virágtalan, sivár ösvényeken?
Hová iramlik fáradtan zihálva,
Mint üldözött vad erdei homályba
Vándorhajód viharzó tengeren?

A földi gondok örökös nyűgében
Ily szenvedélyre mondd, mi lelkesit?
A hosszú vándoréletet megúnva,
Nem tart-e vissza hullámok vad útja,
Hol örvény csalja kóbor lépteid?

Oh rég letűnt az ifjúkor varázsa,
Rideg valóság sarjadoz helyén;
Múló gyönyörnek voltam eddig foglya,
De földi nyűg bilincseit ledobva,
A pálmafák honába vágyom én.

Isten veled Spanyolhon büszke népe,
Zarándok úton üdvözöl fiad;
Nincs oly gyönyör, mely engem foglyúl ejthet,
Míg hontalan szív rabigába' senyved,
Hajóm a czéltól vissza nem riad.

Isten veled! Nem méla búcsúének,
Más dal rezeg kéjittas ajkamon,
Más szenvedély, mely szárnyait kibontja,
Míg a köröttem tajtékzó habokba
Hosszú barázdát ír le csolnakom.

Hiéna fajzat! sirdombok lakója,
Felelj: hazámba merre visz az út?
Vad orditásod nem fagyasztja vérem,
E tompa hang, mely átdördül az égen,
A legszebb dal, mely lelkesitni tud!

Hatalmasoknak hordani igáját?
Jobb még a koldús száraz kenyere;
Jobb, mert szivében a szabadság lángja
Vet fénysugárt kietlen éjszakába
S rabszolgajárom nem görnyeszti le.

Oh szórjatok csak rágalmat fejemre,
Nehéz a vád — de szótlan tűröm el;
Míg élnek bennem szenvedélyek, vágyak,
Miként ha ködbe burkolt oczeánnak
Csendes vizét az orkán szántja fel.

Kerüld a fényt; sötét volt virradáskor,
S minden köröttem: elhagyott, sivár;
Hiába habzott bor a serlegembe',
A szív sugalmát egyedül követve,
Repülni vágytam mint a rabmadár!

---

* Jehuda Halévi, a Heine által megénekelt nagy spanyol-zsidó költő a 11-dik században élt és a monda szerint egy szaraczén katona lándzsájától esett el a jeruzsálemi szent falomladék tövében. Minden idők legnagyobb lyrikusai közé sorozható és az évszázadok rozsdája annyira nem fogott rajta, hogy ma is modern költő számba mehetne. *Makaiban* finom érzékű másolóra talált. *Szerk.*

Előre hát! s a gyors felhőuszályhoz
Kötözd a veszteg földi szárnyakat;
Az éj se hintsen álmokat szemedre,
A míg a föld, hol Prófétád temetve,
A mult csodáit elregéli majd.

Mit ér Egyptom kincsek halmazával,
Mit ér az ihlet húnyó lángja itt?
Hol a próféták hirdeték igédet,
Ott szebb a dal s a szunnyadó természet
Ölébe rejti ősök hamvait.

Az ifjú vétke hadd legyen feledve,
Ne ölje bú galambősz fejemet;
Bár mind a bűn, mit ifjan elkövettem,
Gyökeret verni nem tudott szivemben:
A bűnhődésnek átka fenyeget!

Ki megszabod a földi lét határát,
Érzem: közelg a gyilkos téli fagy . . .
Kürtök riadnak; itt a végitélet!
S hol minden, minden pusztulás, enyészet,
A változatlan irgalom Te vagy!

Makai Emil.

Leánykérő.

Irta:

HERCZEGH FERENCZ.

Micsoda? Van itt egy úr, a ki még nem hallotta, hogyan kapott férjet Cliff Betty? Ilyen embert keresek én régóta! Jöjjön ide, kérem, — üljön le, kérem, — rögtön elmondom. Röviden mondom, mert nem először mondom . . Mámzell! hozzon az úrnak egy pohár sherryt, az én számlámra . . . Az úr meg fogja hallgatni Cliff Betty esetét.

Ismeri Cliff Bettyt? Persze, hírből ismeri. Országos híre van annak. Nem épen rút némber, de a nyelve, óh a nyelve, az veszedelmes egy nyelv. Mintha csak üstbe főzték volna Mexikó és Texas valamennyi házsártos, nyelves, írigy asszonyát és ebből az extractumból szűrték volna le Cliff Bettyt . . . Hiszen igaz, másutt is akad gonosz asszony, de egyiknek sincs akkora híre, mint épen neki. Még a néger anyák is Cliff Betty nevével ijesztgetik kormos porontyaikat, a lócsiszárok pedig harapós, zabolátlan csikóikra szokták mondani: olyan mint Cliff Betty. Az utasok meghálták az őserdőben, de nem tértek be Cliffék farmjába, — szivesebben hallgatták a jaguár dormogását, mint a rakonczátlan Betty szájaskodását.

Szegény Tom! Tom ugyanis Bettynek bátyja, nekem meg kenyeres pajtásom. Harmincz éves korában már őszülni kezdett. Nem tudta lerázni nyakáról a hugát, mert Betty tizezer dollárral részese volt a farmnak, ezt a pénzt pedig Tom, a hitvány kávétermések miatt, sehogysem tudta előteremteni. Arról, hogy férjhez adja, szó sem lehetett. Betty ugyan annyira bolondja volt a férfiaknak, hogy talán hozzáment volna a legundokabb négerhez is, nem akadt azonban Középamerikában ember, a ki el merte volna venni. Nem akadt még a texasi rowdiek közt sem, pedig azok sok mindenre képesek. Szegény Tom! Nagyon szeretett volna családot alapitani, de nem talált a köztársaságban oly földhöz ragadt napszámos leányt, a ki Bettyvel egy tető alá mert volna költözni. Mindenki tudta, hogy Bettyt valódi dühroham lepi meg, ha fiatal vászoncseléd kacsint a bátyjára . . .

Hanem dologra térek. Egyszer Cliff Tom bennjárt a városban. Kissé megkésett a pálinkás bódéban, mert mikor a ponnyjára szállt, már alkonyodni kezdett, mikor pedig az őserdőn át kanyargó szűk ösvényre tért, öreg estve lett. Langyos éj volt, a hold teli korongja ki-kibukkant a szálfák és futóindák hálózata közül, a lovas feje körül óriási denevérek keringtek.

Nemsokára elért az indián romokhoz. A rézbőrüek szent helynek tartják ezt a kőtörmelékkel fedett tisztást, valaha itt állt ősi azteka-királyaik vára. A farmerek, különösen holdtöltekor, nem szivesen kerülnek erre, mert azt tartják, hogy ilyenkor az utolsó indián király szelleme kisért az erdőben. Szavahihető lótolvajok ráleltek, a mint bánatosan bolyongott a cserjék közt, vagy a törmelék közt kaparászva, panaszos haláléneket üvöltött, a nagy szellem átkát kérve a két nyelvű fehérbőrüek fejére. Különben szelíd, félénk természetű kisértetnek mondják, mely fehér ember közeledtekor eszeveszetten menekül a rengeteg mélyébe . . .

Cliff Tom, lova ösztönében bizva, nyugodtan baktatott a sötétben és nem gondolt az inkára. Egyszerre megállt . . . Mi volt ez? A tisztás felől hosszan nyujtott üvöltés hallatszott, mely végig futott a skála minden fokán és egy vérfagyasztó fisztulában végződött. Valami félelmetes jajszó, mintha egy elkárhozott szegény lélek vergődne a sátán karmai közt. Aztán vad káromlás, végül halk, imaszerű kelepelés.

— Az indián király!

Cliff haja égnek meredt, ponnyja horkolni kezdett. Első pillanatban arra gondolt, hogy visszanyargal a városba, — város azonban vagy tiz kilométernyire esett tőle, farmjáig alig két kilométer az út. Cliff Tom nem érdemelte volna meg, hogy barátomnak nevezzem, ha gyáva embernek mutatta volna magát. Térdére támasztotta karabélya agyát és bizva a kisértet szelid természetében, lassan előre léptetett. Egy óriási muzsafa árnyékába vonulva, végigjártatta éles szemeit a tisztáson, mely a hold fénye által beárasztva feküdt előtte. A hang most közvetlen közelében, egy terepélyes fa alól szólalt meg. A fa egy lehajló ága alatt egy sötét lovas alakja állott, mozdulatlanúl, mint egy érczszobor. A lovas csupasz szőrén ülte meg paripáját, kezeit hátán összefonva tartotta, fejét magasra emelte, közben pedig teli torokból orditozott. Hol lovához beszélt, hol segélyért kiáltott, szájából csak úgy áradt a szitok.

— Hahó! Hát nincs a közelben ember avagy ördög, a ki lemesse a nyakamról ezt az átkozott hurkot? Megállj, Drill, megállj, édes lovacskám. Csak egy negyed óráig állj még nyugton. Úgy-e, hogy jól tartottalak zabbal, szénával akkor is, mikor magam éheztem? Ne izegj-mozogj hát, átkozott gebe! Hóhéra akarsz lenni a gazdádnak? Hó! holláh!

Tom ponnyja e pillanatban jónak látta, hogy harsány nyeritéssel üdvözölje lóbajtársát. Az eleven szobor fülelni kezdett, aztán diadalmasan kiáltotta:

— Erre tarts földi, erre! Ne mászkálj a bozótban, itt vagyok!

— Jó estét, mondta Tom, a tisztásra lovagolva.

— Jó ám az ördögnek, de nem nekem.

— Mit művelsz te ott a fa alatt?

— Ostoba kérdés! Látod, hogy ide vagyok hurkolva az ághoz.

— Ugyan? Hát aztán miért nem oldod le a hurkot?

— Bolond kérdés! Látod, hogy a kezeimet hátra kötözték.

— Lám, mondta Tom, tehát Linek mesterrel gyült meg a bajod?

Aztán hirtelen elnevette magát. Ohó! Most ismerek csak reád, — Diaz, te jó madár, te vagy?

— Szeretném, ha te volnál!

— No csakhogy egyszer te is hurokra kerültél, te országos lókötö. Aztán mondd csak, ki akasztott oda?

— A ló gazdája meg a szomszédai. Tizen jöttek nekem a zsiványok!

— Értem. Valószinüleg úgy vélekedtek, hogy ilyen gentlemannak kevés az egyszerü akasztás, azért alád adták a lovadat, hogy ez akasszon föl, ha megunta az egy helyben való állást. Hanem a lovadat ugyancsak jól nevelted. Régóta vagy már itt?

— Ne untass a kérdéseiddel, én most nem érek reá beszélgetni. Vágd már le ezt az átkozott kötelet!

— Van eszemben, hogy a meszticzek felgyujtsák a házamat!

— Nem fogják megtudni. Vágj le, Tom, meglásd, megszolgálom. Jó embered voltam én mindig.

— Igen, tavaly is elvitted a keselyemet.

— Ugyan hát érdemes arra a kehes irhára egy szót vesztegetni? Három dollárt kaptam érte, becsületemre mondom; a szállitás magamnak is többe került. Most egy néger zenekar öreg dobját húzza. No nézd már is belerekedtem az óbégatásba.

— Jó helyen vagy te ott, Diaz, jó mulatást!

— Tom, csak nem akarsz itt hagyni reggelig?

— Azt a szivességet megteszem, hogy kihúzom alólad a lovadat.

— Hozzá ne nyúlj! Drill megharap!

Tom hidegvérüen folytatta útját, Diaz növekedő kétségbeeséssel kiáltott utána.

— Cliff! Csak nem fogsz itt hagyni? Tom! Legyen eszed! Hallod? Tom! Tom!

Semmi válasz.

— Tom! Megállj Tom! Meg fogod bánni! Cliff Tom! te gazember, te zsivány!

A farmer kaczagva ügetett tovább, fölötte tetszett neki, hogy ez a vakmerö lókötö hurokra került. Már jó messzire ért, mikor a távolból e szavak csendültek fülébe:

— Cliff Tom úr, szeretem a nővérét!

Mi volt ez? A farmer megállitotta lovát és fülelni kezdett. Nem hallott semmit. Dobogó szívvel lovagolt vissza. Kezdetben lépésben haladt, aztán ügetni kezdett, végül galoppba csapott át. át. A cserjék jobbról-balról arczába csapkodtak, de ő csak egyet gondolt: Istenem, csak meg ne fulladjon az az ember! Lélegzet nélkül toppant a tisztásra.

— Diaz úr, mondott ön valamit? kérdezte nyájasan.

— Tom úr, én szeretem az ön nővérét.

— És tisztességes szándékai vannak?

— Ezennel megkérem kezét.

— Diaz úr, ily jeles gentleman ajánlata hizelgő reám nézve.

— Akkor vágjon le az ágról, hadd öleljük meg egymást.

Tom kivette borvie-kését.

— Örömmel egyezem házasságukba, mondta, de csak oly föltétel alatt, ha ön szavát adja, hogy jövendőbeli nejével örök időkre elhagyja Mexikót.

— Megigérem. Úgy is ez a tervem, hogy odaát Texasban egy nagyobb ló-exportáló társulat élére álljak.

Tom jól tudta, hogy Diaz meg szokta tartani szavát, — e tekintetben kifogástalan gentleman volt. Meghatottan emelte föl borvie-kését, mikor Diaz egyszerre megszólalt.

— Megálljunk csak, mondta, ne hamarkodjuk el a dolgot. Mondja, Tom úr, mennyi hozományt szánt ön a menyasszonynak?

— Ej. Diaz úr, az önzetlen szerelmesek nem tesznek ilyen kérdést. Hanem adok ezer dollárt.

— Micsoda? kiáltotta Diaz megbotránkozva. Ezer dollárt? nem szégyenli magát?

— Kevesli?

— Ezer dollár — nevetséges! Abból nem lesz semmi. Kétezer dolláron alól nem veszem el.

Cliff Tom dühbe jött. Kétezer dollárt — hát még mit? Ha nem tetszik az ezer, maradjon a hol van. Azzal sarkantyúba kapta lovát. Jó ideig hiába várta, hogy Diaz utána kiáltson, aztán meggondolta magát és visszafordult.

— Diaz úr, ne heveskedjünk. Adok önnek ezerkétszáz dollárt.

A lókötö érezte, hogy ez az ember a világ minden kincséért sem hagyná őt itt veszni, azért kurtán mondta:

— Nem vagyok yankee, hogy alkudozzam.

— Ön valóban különös ember. Akar háromszázat? Többet nem adok egy pennyvel sem.

— Tom úr, ne legyen olyan tolakodó.

— De Diaz, gondolja meg mi lesz, ha most itt hagyom?

— Kikérem magamnak, hogy magánügyeimbe avatkozzék.

— Nézze, Diaz, másnak nem adnék annyit, ön azonban hidalgó családból származik, azonkivül dolgos ember, a ki el tud tartani egy családot, — jól van, adok ezerötszázat. Akarja?

Diaz nem válaszolt, hanem imádkozni kezdett.

— Mi atyánk, ki vagy a mennyekben . . .

— Ezerhatszáz sem kell?

— Ne zavarja egy haldokló utolsó fohászát . . . és bocsásd meg bűneinket, valamint mi is megbocsátunk . . .

— Diaz lova időközökben lelegelte a gyepet maga körül és mivel gazdája nem szólott egyre hozzá, egy fél lépést előre tett. Az akasztott már csak a két térde kalácsával szoritotta a ló farát.

— Diaz, kiáltotta Tom rémülten, ön visszaél helyzetemmel. Ezerhatszáz, akarja? ezerhatszáz! Azonkívül adok önnek még egy pár vadászcsizmát is. Ujdonatúj, csak egyszer volt a lábamon. Nekem szük, de önnek kisebb a lába.

A szegény farmer hideg verejtéktől gyöngyöző homlokkal tekintett Diaz kékülő arczába.

— Ezerhatszázötven, a csizma meg egy uj nyeregkápa, hörögte Diaz.

— Isten neki! sóhajtotta a farmer, aztán sietve metszette le jövendőbeli sógorát az ágról.

Diaz lesiklott a gyepre, de aztán talpra szökött s miután megdörzsölte nyakát, mely a köztársasági trikolor szineit mutatta, nagyot húzott Tom pálinkás butykosából.

A két sógor jó egyetértésben ügetett a közeli farm felé.

Ha vallomás közben nem jut nyelvünkre egy kerek frázis, akkor a szemünkkel hazudunk.

*

Pegazusról már csak azt tudjuk, hogy igába van fogva.

*

«Csak praktikusan!» mondogatják és az egekbe épitik a légvárakat.

*

Ha mondod egy csúnya nőnek, hogy szép: nem hiszi el, de hizeleg neki; — ha mondod neki, hogy okos: elhiszi, de nem hizeleg neki.

Merlin.

*

Költőnek neve a titulusa.

Vas Gereben.

Spleen! Spleen?

(Egy Pierot farsangi elmélkedése.)*

Váratlanul jön reám és erőszakosan, mint a kastaliai szűz ihlettsége: elbizakodott, ujjongó, lázas életkedv. Talán csak ifjuságom és erőm érzete pezsdül meg véremben, talán agyamban egy abnormális pierot-dudorodás vadit: én nem tudom, nem is keresem... Én csak azt tudom, hogy néha hétköznapon is ünnepnapom van. Ilyenkor az egész világegyetem rózsaszínü tölcsérként forog körülöttem, szívem pedig viharosan bukfenczezik saját tengelye körül, mint az éjszaki fénytől megbomlott delejtű.

Én, a jókedvű mikrokosmos, itt állok a keskeny ösvényen, mögöttem elmult idők sírhalmai süppedeznek, előttem a jövő méhéből elővajudó organismusok özönlenek, helyt kérve; de mert a verőfény egy pillanatra arczomba süt s mert utamon egy csinos embervirág mosolyog: úgy találom, hogy édes az élet.

Meg-megszeretem az életemet, intensiv, öntudatos szeretettel, mint a bitó alatt kegyelmet kapott szegény bűnös. Élek! Nem is oly régóta cselekszem ezt, azért nem csoda, ha néha napján valami parvenü-elbizakodottság ficzánkodik bennem. Szeretném kincsemet megmutatni a világnak. Eh, ha olykor nem tartanék a földi istenek irigységétől, hivatást érzenék magamban valami elsőrendü, valami klasszikus ostobaság elkövetésére. Például végigkocsizni az Andrássy-úton, párduczos fogaton, szőlőindákkal a hajamban, tyrsussal a kezemben s odakiáltani a rendőröknek, a hordároknak: Evoë!

Evoë! Ezt az ujjongó kiáltást érzem ki a jégen futkosó feketeharisnyás bakfischek víg lármájából, a parquetten lejtő frakkosok kurjongatásából.

A jégen... Kipirult arczczal, csillogó szemekkel, táguló tüdővel repülünk tova. Igen, repülünk. Ha a tejszinü aetheren át, összetorlódó hófellegek fölött síklanánk, akkor sem repülhetnénk igazabban. Egy órára kiszabadulunk a materia iszapjából; gondjainkat, betegségeinket, érzékies álmainkat elsodorta az arczunkba csapó hideg szél. Férfiak, nők, gyermekek összekapcsolják kezeiket s csudás közvetlenséggel, teljes lényükkel élvezik a felséges, szüzies kéjt, melyet csak a fizikum harmonikus actiója nyujthat... Aztán egyszerre szétszakad a láncz, néhányan elbuknak, sikongó gomolyba fonódnak, mint a szélsodorta sáskahad; a vigan csengő kaczaj mélyen a lelkébe vág egy *magános férfinak*, ki mogorván kóborol a tó partján...

A bálteremben... Csillárfénynél, zeneszóra összesimuló alakok lejtenek a parquetten. Karcsú, rövidszoknyás pierettek, frakkos harlekinek, kik souverain szeszélyükben csörgetik a láthatatlan csörgősapkát. Az élet illata fejükbe száll, becsípnek tőle, mint az új bortól. És hangot ad a patyolat jókedv: Evoë! — Nem! Sohse halunk meg! vagy: Ne hadd magad Slézinger! De ez is csak annyit jelent, mint Evoë!

S a kurjantás mélyen a lelkébe vág annak a *magános férfinak*, ki komoran vonul az árkádok homályába... Megvetéssel, haraggal és mégis sóvár vágygyal nézi a jókedvü, léha népet. Ujjain számitja a kárbaveszett munkaidőt, elgondolja, hogy ezek a szép női testek izomhálókkal bevont vázak, melyeket fehér bőr fed, gyülöletet érez, lángoló gyülöletet, minőt az éhező érez az inyencz iránt.

Egy öreg harlekin fölfedezi az idegent és ujjongva vonszolja a terem közepébe. Egy szobatudós, egy spleenes könyvrágó! Egy különcz, a ki a farsangi parquetten is tudós akar lenni.

Szegény tudós, te vagy ebben a társaságban az egyedüli bolond. Tenger a te tudományod, de nincs benned annyi szellem, hogy megbocsáss magadnak egy jóizü ostobaságot. Tanulatlan vagy, Megemésztettél könyvtárakat, de nem tanultál meg embertársaiddal élni. Gyáva vagy. Meg mered támadni istent a mennyországban, de nem mersz a fejedre tenni egy keskeny karimáju dandy-kalapot. Kevély vagy, hiú vagy. Kerülöd a társaságot, mert nem akarsz lesülyedni a tuczatemberek szinvonalára és félsz, hogy nem méltatnak eléggé...

A tudós kiragadta magát az öreg harlekin kezeiből és kirohant a teremből. Meg sem állt, mig magára nem zárta könyves szobája ajtaját.

Az öreg harlekin pedig azt mondta:

Ne bántsátok, viszont fogjuk még látni. Ismerem a fajtáját. Az egyiket Faustnak hivják, a másikát másnak. Mindegyik előbb-utóbb belecsömörlik könyveibe s önmagába. Aztán fölidézi az ördögöt a pokolból, leköti neki üdvösségét, hogy megszerezze nek azt, a mit mi néhány léhaság árán nyerünk el. Ezuttal, úgy látszik, hosszúhajú, feketeszemü, kaczagó Gretchenről van szó...

Ráspoly.

* *Kóbor Tamás* mult heti spleenes czikkébe aggatódzik bele *Ráspoly* úr. A szobatudós kesernyés világnézete ellenében védelmébe veszi a felpezsdülő szilaj életkedv jogosultságát, melyet különben Kóbor Tamás sohasem tagadott. Szolgáljon olvasóink megnyugtatására, hogy e párbajban tintánál egyéb nem fog folyni. *Szerk.*

A jázmin-virág.

(Elbeszélés.)

Irta:

PRÉM JÓZSEF.

V.

Most már más gondja se volt Kázmérnak, mint hogy a jövőt meghányja-vesse. Tervét, hogy Bécsben letelepszik és összeköttetései által jövedelmező állást szerez: mihamarább valósítani akarta. Melittával mindenre vállalkozhatott; nélküle semmit se mert remélni.

Ágnesnek feltünt, hogy testvére gyorsan átalakult. Gyanús volt előtte az az öntudatos mosoly, mely most már állandóan ott játszadozott Melitta ajkai körül.

Sokszor meglepte a két szerelmest, a mint el voltak merülve s valahányszor Ágnest közeledni látták, hirtelen fölrezzentek. A vallomás óta még jobban titkolták érzelmeiket. Napsugaras útjukon csak egy árny volt: Ágnesé, kiről nem tudták, mikor toppan eléjük duzzogva, rakonczátlanul valamely bokorból vagy fa mögül? Kázmér csalódott, mikor azt hitte, hogy első éles szavaival elidegeniti magától rokonát.

A kis leányt ingerelte unokabátyjának ellentállása. Daczosságát föllobbantá s most már a fejébe vette, hogy azért is meghódítja ideálját. Hiába kutatta: vajjon igazán szeretik-e egymást Melitta és Kázmér. Nem birt rájönni; sőt néhány jelenetből, mely alatt a szerelmesek szándékosan kelletlen szerepet játszottak, azt következtette, hogy testvére se szerencsésebb, mint ő, a kis követelő.

Ez ujabb reményt keltett benne, s táplálta ezt a reményt még az, hogy Kázmér, merő politikából, hirtelen ismét melegebb kezdett lenni Ágnes iránt, s a kis kémet ezzel le akarta kenyerezni. Ugy hitte, szüksége van rá, hogy Ágnest elámitsa. Mert ha veszedelem vár rá, az csak a leendő sógorasszonykától jöhet, a ki egy daczos gyermek bosszuállásával idő előtt elárul mindent. Ha meglesz az állása: többé nem tarthat tőle.

Ágnes készpénznek vette Kázmér bókjait, nyájaskodásait. Nem telt bele két hét s a mézédesnek talált szavak mérge beszivárgott szívébe, vérébe. Hamis képzetek, csalfa ábrándok, hitegető tervek egész rajjal szálltták meg a kis leány fejét, szivét. Nem birt ellentállni s tehetetlenül oda engedte magát e szenvedélynek, az elsőnek és egyetlennek, mely elragadta...

E szenvedély fölkeltése oly koczkajáték, melynek balsikere kész szerencsétlenséget vonhat maga után...

Boronay Tasziló hálószobájában, ágya fejénél két szinezett fénykép függ egymás mellett. Két fiatal, álmatag tekintetű nő; oly hasonló egymáshoz, mintha ugyanegy alak volna. Anya és leánya az.

— Szakasztott Klára mama vagy! mondogatja folyvást Tasziló úr és reszkető két tenyerébe fogja

Ágnes fejét. — De ne nézz oly komoran, csak ne úgy, én édes gyermekem! Félek ettől a tekintettől, óh hisz soha mást nem láttam tíz hosszú éven át. Nem akarom látni többet! Mosolyogj, Ágnes, neked mindig mosolyognod kell. Valamikor, egyszer édes anyád is mosolygott; azt az arczot, azt a tekintetet őrzöd meg számomra. Ezt el nem vette az Isten, meghagyta kárpótlásul nekem, és fölfrissül naponként elmémben, ha rád nézek. Ebben a mosolyban, a te édes mosolyodban él tovább ő, a ki már halott! Lényének egy igaz része, rövid boldogságának visszfénye maradt meg benne . . .

Ágnesnek csapongó kedélye is csalhatatlan olyan volt, mint valamikor az elköltözötté; a makacssága, meg a sírva fakadása is úgy megdöbbentette az apát, a hogy valamikor a férjet riasztotta meg; és ha dédelgette a hitvest, hogy fölviduljon, immár kényeztetnie kell a leányát, szeretettel, aggodalommal.

— Ráütött, egészen ő reá! — vigasztalgatta magát Tasziló úr, valahányszor belefáradt a gondoskodásba. — Nem tehet róla, szegény Ágnes! Az anyja vére, az anyja természete, az anyja eszejárása. De boldogsága . . . óh, az más lesz! Életemnek ez az egy czélja van, ez az egy tartozásom; s én lerovom annak, a kit, míg ide lenn volt, nem bírtam boldoggá tenni!

Nem volt óhaja, melyet az apa nem teljesített volna. És Ágnes csecsemő-éveitől fogva nem ismerte ezt a szót: «Nem szabad!» vagy «Nem lehet!» Azzal az öntudattal nőtt fel, hogy az élet és a világ ő érette van, s a szülők csak arra valók, hogy minden vágyát kilessék s azt valósítsák is.

A kolostorban a szelid, türelmes angol kisasszonyok kétségbe estek, a mikor az első büntetést rárótták. Ágnes azzal állt bosszút, hogy nem evett, nem ivott három nap. Orvost híttak, de ez semmi betegséget nem fedezett föl; kérésre fogták a dolgot, hasztalan volt. Már a negyedik nap is beköszöntött s a makacsság még sem hagyott alább. Most már belebetegedett Ágnes s a leczke alatt elájult.

Végre legjobb barátnője, az egyetlen, a kit szeretett s a kinek befolyása volt rá: Stettenheim Mari, egy sugár bécsi növendék leányka, addig kérte, addig sírt mellette s addig esküdözött, hogy ő se eszik egy falatot sem mindaddig, a mig a rettenetes bőjtje tart, hogy Ágnes zokogva fakadt, megölelte barátnéját s az uzsonna alatt megbékült önmagával s az ádáz sorssal is.

S mint valamennyi növendék-leány jó korán ábrándozik és álmodik egy-egy deli rokonról, ismerősről: Ágnes is híven megőrizte azt a képet, mely unokabátyjáról szívébe vésődött. Választania kellett valami ideált, hogy neki is legyen, mint pajtásainak, s ő habozás nélkül Kázmért választotta, a ki, ha Gráczban megfordult, fölkereste őt.

És a kolostor-kert elhagyottabb részein, látszólag a leczkét mondva föl, pajzán mosolylyal mindent elbeszélt Stettenheim Marinak, megosztva vele szíve édes titkát. Véd- és daczszövetséget kötöttek ott, a kolostor falai közt, de még az egész életre is; *egy* napon lesz az esküvőjük, együtt indulnak nászútra s a gyermekeiket, ha leányok lesznek, kölcsönösen egymás nevére keresztelteti. . . .

Kázmér azonban igen szórakozott eszménykép vala. Sokkal jobban el volt foglalva Melitta szerelmével s a jövő terveivel, semhogy fontolóra vette volna: mit tesz?

Az ámítás nem esett neki nehezére, hisz Ágnes a legszeretetreméltóbb kis unokahúg volt, a kiben Melitta sok fényes tulajdonsága ellentétesen nyilvánult. Ezek megfigyelése és összehasonlítása élvezetet nyujtott a szerelem inyenczének.

Ágnes a legboldogabbnak tudta magát. Vidám, pajkos volt és Tasziló úr gyönyörrel nézte, hallgatta.

VI.

Egy délelőtt a kis lány alig bírt magával. Valami végtelen boldog álma volt, de senkinek se akarta elmondani. Csak várt és leste, mig Kázmér hosszú sétalovaglásáról visszatér. Végre megjött. A mint a lóról leszállt, jázmin-virágot adott át Ágnesnek.

A leány csodás ámulattal nézett rá. Fölsikoltott és hirtelen Kázmér nyakába borult. Szerencsére, a lovászon kivül senki se látta e különös jelenetet.

— Köszönöm, köszönöm! — rebegte egész diadallal. — Tehát nem csalódtam! Kedves, édes Kázmér . . .

Az unokabátya csak nézett merőn s nem tudta: mi lelte a kis bohót.

— Hát jelent valamit ez a jázmin? Én nem tudtam.

— Hogy jelent-e? Oh, én Istenem, hisz megálmodtam! Igen, ezen az éjszakán. És az álom teljesedett. Milyen boldog vagyok!

És ott azon a helyen ugrándozni kezdett Ágnes és a kezeivel tapsolt.

A jázmin-virág, melyet Kázmér egész véletlenül egy útszéli bokorról lovaglás közben letépett, már a hajában ékeskedett.

— Álom? És mit álmodtál?

— Jer csak, elmondom! Tudod mit: menjünk a kertbe, a lugasba, ott elmesélem.

S e szavaknál már megragadta Kázmér kezét és futásnak eredt vele.

A lugasban melléje ült s pirulás nélkül, egész elfogulatlanul kezdé a beszédet:

— Rólad álmodtam. Együtt sétáltunk ketten egy fényes, nagy parkban. A sűrűben énekeltek a madarak és, csodálatos! én is, te is tisztán értettük a szavakat, mintha csak emberi nyelven szóltak volna. Azt mondták, hogy szeressük egymást — no ez egészen fölösleges biztatás volt, mert hisz mi úgy sem gyülölködünk! Ugy-e Kázmér? És akkor ott a parkban — oh ott mindketten olyan boldogok voltunk! És meg is mondtam neked, hogy az vagyok, — de te hallgattál és csak a szeméid árulták el, hogy még boldogabb vagy, mint én. Aztán elmondtam neked, hogy szeretlek — de te most se szóltál semmit, csak néztél rám, minta nem értenél. Ekkor ujra szóltam, de egyszerre oly távol álltál tőlem, hogy nem is hallhattad; utánad iramodtam és arra eltüntél . . . Helyetted egy szép leány állt elém, valami tündér. Ez azt mondá: «Ő vissza fog térni, kezében jázmin-virággal; ha ezt a virágot átadja neked, akkor bizton szeret!» Én örömömben fölsikoltottam és — azonnal fölébredtem rá . . . Reggel el akartam neked mondani az álmot és szemrehányásokat is akartam tenni, hogy még álmomban is ilyen kegyetlen vagy irántam. Óh, mert bosszus voltam ám, hogy előbb ébredtem föl, mint te visszatértél a jázmin-virággal . . . De most meg vagyok engesztelve! Mert ha álmomban el maradtál is, de a valóságban megjöttél, visszatértél, el is hoztad a virágot s át is adtad. Látod Kázmér!

— És hiszesz az álmokban?

— De hisz valóság az!

— Hát ha csak úgy véletlenül . . .

— Hát persze, hogy véletlenül szakitottad le azt a virágot és véletlenül is adtad át. Épen ez mutatja, hogy a végzet munkája, valami magasabb hatalom intézkedése. Óh, én hiszek az ilyen babonában! El se kértem volna azt a virágot, ha a kezedben látom, és nem te magad

kinálod. És miért adtad? Ki parancsolta? Nem súgta azt neked egy belső szózat? Hisz eddig soha semmiféle virágot nem adtál nekem! Hányszor volt rózsa a kezedben, hányszor ibolya a kalapod mellé tűzve; aztán a vadászatról nem hozol-e mindig valami különös növényt? Miért nem jutott eddig az eszedbe, hogy ide nyujtsd nekem? Miért adtad éppen ezt a jázmint, ugyanazt, a melyről álmodtam? Látod, ez a sors műve! És a virág — a te szerelmi vallomásod, ugy-e bár?

Soha olyan szeretetre méltó nem volt Ágnes, mint most, a mikor gyermeki önfeledtséggel mindezt elcsevegte. Ugy hangzott, mint valami tréfa, mint valami ingerkedés; de szemeinek mély, sötét tüze félelmesen föllángolt s a midőn Kázmér bele-belepillantott e csodás szemekbe, egyre nagyobb nyugtalanság szállta meg.

Ez a lány rendületlenül hisz nemcsak a véletlen e különös szeszélyében, mely álmát egyszerre valónak tünteti föl; hanem hisz Kázmérban is, a kinek szerelmében most már kételkedni sem tud, és hisz a saját érzelmeiben, melyek oly áhitatosak!

Érheti-e még csalódás Ágnest? El nem birná viselni a kis dőre . . .

Kázmér leverten, mint valami bűnös, hagyta el a lugast. Oly lángot szított könnyelmű́n, akarva nem akarva, a melyből tűzvész támadhat.

El kell fojtania idején.

VII.

Nehéz napok következtek Kázmérra. Hogyan gyógyitsa ki elvakult szerelméből Ágnest?

Tanácsot kellett kérnie Melittától.

A mint szobájába lépett, a hol fölkereste, Ágnest találta ott.

— Már tudja! — Kiáltott föl a kis leány. — Elmondtam Melittának. És ő is örül. Sógornőd lesz!

Kázmér tekintete találkozott a Melittáéval. Mindketten mélyen elpirultak és nem bírtak szólni.

— És most bocsánatot is kell kérnem tőled, édes Melitttám! — folytatta a boldogságtól sugárzó gyermek. — Tudod-e, hogy ezelőtt három hónappal roppant féltékeny voltam rád. Képzeld csak, azt hittem: Kázmér neked udvarol . . . Jaj, de jó, hogy nem igaz! És haragudtam Kázmérra is. Sőt azt mondtam neki — azaz csak mondani akartam, hogy e miatt soha se lennék a felesége. Most természetesen visszavonom a szavamat, bár ki sem mondtam.

A helyzet mind kellemetlenebbé vált. Mit szóljon a két szerelmes? Meghagyják továbbra is balhitében? Vagy ábrándítsák ki kegyetlenül egy-két gyilkos szóval?

De Ágnes annyira nem kételkedett abban, a mit képzelete igaznak hitt, hogy föl se tünt neki Kázmár zavara, ki kínosan mosolygott; sem Melitta erőltetett nyájassága, midőn a kis leány haját simogatta s egy-egy néma csókot nyomott homlokára és arczára.

— Megyek a papához. Most már nem szabad haragudnia Kázmérra.

— Ne menj!

— Még ne!

Kázmér és Melitta egyszerre mondták ki e szavakat.

Tiltakozó és heves hangon ejthették ki, mert a kis leány meglepetve megállt az ajtó küszöbén. Aztán futó, gyanús pillantás után ismét egész bizalmasan és enyelgőn kérdezte:

— Hát tán előkésziteni akarjátok? Hisz ez nem szomorú hir! Megyek, megyek . . ,

— Ne menj, édes Ágnes, — szólt Kázmér s megfogta a leány kezét. — Hát nem tudod, hogy előbb a kérőnek kell szólnia az apának,

— Igaz! A te dolgod.

— De miért oly hamar?

— Örömöt akarok szerezni a papának. Még soha semmi örömet nem okoztam neki. Hadd lásson végre boldognak. A napokban úgy is rajta kapott, a mint sírtam és váltig kérdezte: mi a bajom? Persze nem mondhattam meg. Nem is volt semmi bajom; csak az bántott, hogy az nap folyvást kerültél. És a papa olyan szépen, nyájasan vigasztalt.

— No, velem ugyan nem lesz nyájas! — vetéoda türelmetlenül Kázmér.

— De ha szeretjük egymást! Csak bizd rám . . .

— Mégis! Elő kell készitnünk, Ágnes.

A kis leány fölnevetett.

— Mondom! Úgy tekinted, mintha ez a megkérés a legszörnyűbb csapás volna! Szent Isten! csak legyünk óvatosak, csak kimélettel, csak diplomatikusan közöljük vele! Odamégy majd, Kázmér, lesütött szemmel, bátortalan leptekkel és halk hangon rákezded: «Tasziló bácsi! Kérem legyen elkészülve a legrosszabbra. Nem akarok ráijeszteni, de irtózatos szerencsétlenség fenyegeti! Én . . igenis, én szeretek valakit . . . s ez a valaki senki más, mint — de nem ájul el, Tasziló bácsi? — nos, hát ez a valaki senki más, mint Ágnes! Ah, vegyen erőt magán Tasziló bácsi és . . és kérem a leánya kezét! .» Hahaha! Pompás lenne!

Pajkosan utánozta Kázmér hangját és mozdulatait s oly kedvtelve játszta az egész különös jelenetet, hogy Melitta és Kázmér is mosolyogtak. De a következő pillanatban annál jobban megrezzentek, hogy édes titkuk most már napvilágra jön.

— Meglesem a legalkalmasabb napot, —, szólt Kázmér, hamar föltalálva magát. — De ne avatkozzál bele, Ágnes. Nem te éretted, hanem én érettem kell engednie atyádnak. Addig hadd maradjon titokban az egész.

— Igen ám, de a papa semmiért se haragszik annyira, mintha titkolnak valamit előtte. «A mi a hátam mögött történik, az mind árulás és bűn!» Ezt hajtogatja egyre s ma is mondta már. Azt hiszi, hogy szegény mama se lett volna olyan szerencsétlen, ha az egész ház el nem titkolt volna mindent a papa előtt. Félek, Kázmér, hogy nem nyiltságunkkal, hanem hallgatásunkkal haragítjuk magunkra. Minden este kérdi tőlem: mit is láttam, mit is hallottam egész nap? Mi történt itt, meg ott? És majdnem megharagszik én rám is, ha semmi alattomos gonoszság hirével nem tudok kedveskedni neki . . . Hátha majd mástól tudja meg, a mit mi nem merünk bevallani?

Kázmér ismét tekintetet váltott Melittával. A kis leány szavai a legfenyegetőbb jóslat. Az ifjú hevesen kapta föl fejét. Ágnes észrevette.

— Hát legyen úgy, a hogy te akarod, Kázmér. Én most fölkeresem a papát és megnézem: jókedvü-e?

S a boldog gyermek kifutott a szobából.

A két szerelmes most komolyan megbeszélte: mint lehetne segiteni a bajon. Ágnes lappangó kedélybetegsége ismét jelentkezik. Egyéb se kellett, mint az első szerelem kiméletlenül viharos szenvedélye, hogy ideggyöngesége a legnagyobb túlzásba ragadja. A rohamot, melyet a természet mért ellene, az ő szíve nem bírja el.

Kázmér lelkifurdalást érzett s még az nap egész erélylyel hozzálátott, hogy hibáját helyreüsse.

VIII.

Lassú, de következetes meghidegülés!

Ez volt Kázmér jelszava.

Az orvosságot kis adagokban akarta beadni a betegnek.

A legszeretetreméltóbb emberek, ha ráadják a fejüket, hogy a kiállhatatlant játszszák: visszataszitóbbak tudnak lenni, mint más ellenszenves halandó. Megszoktuk nemes és kellemes tulajdonságaikat, s ezek nélkül nem is képzelhetjük őket; nem csoda ennélfogva, hogy a visszás kép, melyet hirtelen kapunk: bántó s a csalódás szinte elviselhetetlen.

És Kázmér tudott kellemetlen lenni. A mi csak rosz tulajdonság benne lappangott, azt erőszakkal is mind kitárta. Tudott léhán, könnyelmüen gondolkodni s e gondolatait ép oly bántó szavakban ki is fejezte. A kedvetlenséget és rossz hangulatot, annak százféle apró izetlenségeivel, egész müvészettel mutogatta és mindig csak Ágnes jelenlétében, legtöbbször az ő rovására. A szegény leány e mind sürübben ráomló méltatlanságok miatt nem egyszer keservesen zokogott.

Nem telt bele három hét és Ágnes rá se ismert többé Kázmérra.

De a hatás, az igazi, a czélba vett hatás elmaradt. Ágnes most már fájdalommal szerette unokabátyját. Nem tudta, hogy annak gyakori levertsége csak tettetés, a figyelmetlensége csak szerep, közönye és kicsinylése mind csak álarcz! Minél sürübben hullatta Ágnes nagy titokban a keserüség könyjeit, vonzalma annál mélyebb lett.

Kázmér végre is elvesztette türelmét. A tettetés untatta és untatta a kis leány értelmetlen ragaszkodása is. Az ő könnyüvérü természetének nyüg volt ez a magaviselet.

Egy nap, akarata ellenére, kijött a sodrából:

— Édes Ágnes, hallgass meg. Téged mindenki még gyermeknek tart ebben a házban. Én komolyan veszlek s azért nem akarlak ámitani. Mi egymáséi nem lehetünk soha! Az én életem más, mint a tiéd Nekem már nincs reményem, neked még eddig nem is igen lehetett. Vagyonom nincs, állásom nincs, még otthont sem alapíthattam. Olyan vagyok, mint a levél, melyet a szél majd fölkap, majd letesz; mindig ziláltan, sohase megnyugodva! Én soha sem is gondoltam rá, hogy benned oly érzelmeket keltsek, a melyeket nem viszonozhatok, mert nem szabad azokat viszonoznom! Szeretlek, mint rokonomat, igazán, őszintén; s a mi csak javadra lehet ez életben: én azt mind kivánom neked s a mit én teljesíthetek, azt szives készséggel teljesítem is neked. De férjnek — oh, annak én magamat nem ajánlanám neked! Szerencsétlenné tennélek, te pedig, édes jó kis hugom, megérdemled, hogy boldog, nagyon boldog légy! És az leszel, tudom én azt! Szerzek én neked hozzád való ifjut, a ki szerencsésebb nálam, fiatalabb is, szebb is, és hozzá gazdag. Bizzál bennem — ugy-e bizol, Ágnes?

Megfogta kezeit s a szemeibe tekintett.

A leány arczát halálsápadtság lepte el.

Mintha nem hallotta vagy nem értette volna, a mit Kázmér mondott . . . Csak nézett merőn, ijedten.

Az unokabátya megdöbbent ettől a tekintettől.

— Hát ellenségem vagy? — kiáltott föl most Ágnes s feléje terjesztett két keze reszketett.

— Csillapodjál édesem, — mondá Kázmér.

— Hát mit vétettem ellened, hogy igy bánsz velem? — folytatta a kis leány emelt hangon, kétségbeesve.

— Az égre kérlek, Ágnes! . . . Ah, de látom, gyermek vagy! Igazán látom, nem változtál, a mióta a hóba lefeküdtél, vagy a kolostorban három napig enni nem akartál. Makacs vagy és önfejü! Ej, hozzá kell szoknod, édes Ágnes, hogy az élet sok mindent megtagad tőlünk. Én magam mi mást teszek, mint folytonosan lemondok!

— Nem szeretsz?

— Mint rokonomat igen, sőt nagyon szeretlek . . .

— Akkor hát ámitottál!

— Nem. De magad ámitottad szivedet . . Légy nyugodt. Felejtsd el ezt a játékot — mi más is volt? Oh, tudom, egy pár nap mulva, tán már holnap nevetni fogsz fölötte.

— Holnap? És nevetni fogok?

Szemei kitágultak, a mint kérdezte. Tulajdonkép nem is tudta: miért mondja e szavakat. Épp úgy mondhatott volna mást is, akármit.

Kázmér is csak másnap értette meg.

Semmi se fátyolozta Ágnes tekintetét: Száraz, lázas fény csillogott azokban. A könynélküli, néma kín.

És elment szó nélkül. Kázmért soha többé nem akarta látni.

Ebédre nem jött; vacsorára is szobájában maradt. Reggel aztán üresen találták az ágyát. Hová lett Ágnes? Senki se tudta megmondani. Keresték a kastély minden zúgában, keresték a határban, még a Maros partjait is bejárták — oh, annak mély ágyát is fölkutatták.

A kis lány eltünt örökre.

Napokra rá jött egy-egy hír, hogy itt látták, ott látták; de ez csak szóbeszéd volt. Egy-egy fiatal, ártatlan holttestről is adtak hírt a Maros mentén; de hát ez is csak afféle találgatás volt — a kétségbeesett család fájdalmának ujabb meg ujabb megbolygatására.

Ők vissza várták Ágnest soká, soká,

Háromszor virágzott már ujra a jázmin az iharosi kastély udvarán, a mint azt a szerencsétlen Boronay Taszilóné kedvelte. Az öreg úr sírján is már háromszor nőtt új fű. Nem kellene már tiltakozó, haragos szavától félni az új kalandokba üzött Kázmérnak.

De egy-egy nyári, rekkenő éjjel ablak nyitogatását hallják a cselédek. Melitta ablaka az, a mely a Maros felé néz. És hallják a jajveszéklő, hívó hangot is:

— Ágnes! Ágnes!

Aztán újra elcsöndesül minden . . .

Kiadó lakás.

Házam nincsen: magam vagyok a ház,
Szívem helye a kiadó lakás.
Szívem, lányka, hozzád hurczolkodott,
S ott is marad — ha ki nem dobod!

Tudod mit, lányka? Küldd el cserébe
A tiédet! Ingyen fogadom be!
Sőt az egész házat neked adom,
Ha úgy kivánod édes angyalom!

Vidor Károly.

Sokkal nemesebb dolog egy vetélytársat megsemmisiteni, mint őt eltürni.

*

A törvény az összesség egoismusa.

Blumenthal Oscar.

*

Nincs az a tudós társaság, melyben ne akadna egy-két okos ember is.

Gellius.

— Martialis. —

Oly szörnyű büszke, Gellius, miért vagy?
Hogy fürteidről ámbraillat árad?
Ne légy oly büszke, mert ha tetszik, épen
Ily illatosra kenhetem kutyámat.

Vázsonyi Jenő.

A nemzet hegedűse.

Mai napság a művész-ember két módon tehet szert halhatatlanságra: úgy, ha meghal és úgy, ha külföldre vándorol. A század első felének ideálistái többnyire az előbbi módussal éltek, míg a mindinkább elgyakorlatiasodó legeslegujabb kor gyermekei mindinkább a másodikhoz hajlanak. Az ő számitásuk elég egyszerű, hogy helyesnek elismertessék. A külföldre való menetel magában véve is élvezet, meglehetős jövedelemmel is jár és a meghalás fölött az a határozott előnye van, hogy az ember szemtanúja lehet a saját dicsőségének. Nem mellékes motivum azonkivül még az a körülmény, hogy ha e módon nem érne czélt, még mindig ráér meghalni és valami hazai siremlék alá temetkezni.

Mi magyarok annyira haladtunk már a korral, hogy előttünk a művészeknek ez a ragaszkodása az élethez nem is olyan megfoghatatlan többé. Egészen természetesnek találjuk, hogy iróink és művészeink közül csak azok halnak meg itthon, a kik nem szerezhettek útiköltséget a kivándorláshoz. És ennek a liberalis felfogásnak köszönhetjük, hogy hatóságaink dicséretes módon különbséget tesznek a művészek és a felvidéki tótok között. Míg ezeket éberségük teljes csalhatatlanságával őrzik, hogy át ne jussanak a szűkebb haza határán, addig a művészeknek még stipendiumot is adnak, hogy csak menjenek világgá. Mert nálunk tudvalevőleg több ugyan a tót, mint a genie, de az ország terheinek viselése tekintetében egy tót többet ér, mint száz genie.

Hány ilyen nagy «hazánkfia» van már, a kiket a honi talaj jótékony mostohasága világraszóló hirnévhez, gazdagsághoz és — hazafiassághoz segitett. Munkácsynak nincs oka panaszkodni, hogy itthon nem jutott neki ecsetre való. Ha megélhetett volna itt csak valamiképen is, most nem volna nábob Párizsban. A nagy világban nem is ösmernék a nevét, nálunk pedig (azt is csak Szana Tamás idejében) valami kritikus figyelemreméltó tehetséget fedezett volna föl benne.

Nem is csoda, ha ezek a külföldre szakadt nagy emberek hálatelt szívvel ragaszkodnak édes hazájukhoz. Ha teljesen eleurópaiasodnak is, mindenkor magyaroknak vallják magukat. És telt billikom mellett, jóbarátok társaságában szeretnek visszaemlékezni mindazokra a szeretetreméltóságokra, melyekkel az édes haza őket elhalmozta. Hogy sütött a nap ebéd idején és milyen jó lett volna télen egy pár meleg csizma! Aztán rabjai lesznek az ellenállhatatlan vágynak, újra bejárni azokat a szentelt helyeket, a hol annyit koplaltak, megcsókolni azt a fekete földet, mely nem termett számukra egy szál kalászt sem és keblükre ölelni azokat a jó barátokat, a kik meleg kézszoritással kivántak nekik szerencsés utat s magukra vállalták, hogy távollétükben majd ők örködnek a haza jóvolta fölött.

Ilyenkor történik aztán a halhatatlanná avatás. A sok visszatérő nagy ember fogadása bizonyos meghatározott czeremoniákat állapitott meg, melyekkel a fölavatás történik. Egy szívhez szóló, pathétikus folyamaton megy át a halhatatlan, mely kezdődik beszéddel a vasuti indóházban és végződik beszéddel a vasuti indóházban. Közben pedig megcsillogtatjuk előttük az Andrássy-út fényes palotáit, megmutatjuk nekik a nemzeti muzeumot, a Deákszobrot, a Rókhus-kórházat, végig hallgattatunk velök egy akadémiai III. osztály gyülést, végig etetünk velük nehány díszlakomát, meghatjuk őket toasztjainkkal és ha mindezt végigállták, akkor nyugodt lelkiismerettel halhatatlanoknak deklaráljuk őket.

A lángoló hazaszeretet e héten egy muzsikust hozott közénk, a ki mind az öt világrészben kihegedűlte a magyarok dicsőségét. Az ő részéről nem volt egészen indokolt, hogy itt hagyott bennünket, mert a muzsikusoknak nálunk jó dolguk van. Lám a külföldiek hogy szeretnek mi hozzánk jönni és hegedűje után megél nálunk még a czigány is, pedig egyik sem akkora művész, mint Reményi. No de megtörtént és előbbi érdemeiért és a sikerekért, melyeket odakint elért, megbocsátunk neki és felavatjuk őt is halhatatlanjaink sorába.

Reményi különben már másodszor lát viszont bennünket hosszas bolyongások után. Először a hatvanas években történt, a mikor királyi kegyelem nyitotta meg a szabadságharczban erősen kompromittált művész előtt a haza kapuit. Akkoriban a féligművelt népek rakonczátlan lelkesedésével, kezdetleges, rikító pompával fogadták őt, bandériummal, fehérruhás leányokkal, no meg nehány mundéros Bach-huszárral. Művészete teljes erejében volt és mikor hegedült, túláradt minden magyar ember szive. A haza prófétáját látták benne és hegedűjében symbulomot, varázseszközt. A mit ő hegedült, nem volt hegedüszó, hanem csupa lázitó vezérczikk, melyeket a czenzura az ujságokból kitörült. No aztán beütött az alkotmányosság, az ujságok vezérczikkei szabadon jelenhettek meg, a hegedűszóra csak farsang idején volt szükség. Ekkor vette nyakába másodszor a nagy világot.

Milyen kellemesen lepheti őt meg a mostani fogadtatás az elsővel szemben. Udvarias, sima gavallérok fogják közbe; kokárdás egyetemi hallgatók büszkék rá, hogy ő magyar ember, a nép pedig a rácson túl «éljent» kiált, mintha csak a perzsa sah érkezett volna meg.

Csodálkozva hallja, a miről eddig még csak álmodni sem mert. Hogy itt a hazában szeretettel gondoltak ő reá, hogy örömtől duzzadt minden hazafi kebele, valahányszor hegedűje szavára megindúltak az angol szívek és hulltak kalapjába a yankeek dollárjai. Meghatva veszi tudomásul, hogy idehaza emlékeznek minden apró-cseprő viselt dolgára, a mire még ő maga sem emlékezik és hogy adandó hangversenyeire kevés a kiadott jegy.

Talán lelkiismerete furdalja is, hogy ennyire félreismerte az ő nemzetét. Ha ez így van, akkor minek ment ő az operenczián túl, a mikor saját édes vére kezéből is hull a manna, meg a babérlevél! S ha ez így van, talán nézhetne is egy kényelmes lakás után valamelyik Andrássy-uti palotában, jó tágas szalonokkal, hogy a sok notabilitás elférhessen benne? . . .

Nem akarnám sem megerősíteni, sem megtántoritani vélekedésében, ha igen is eszébe jutott volna. Üdvözlöm őt többi kollegáimmal együtt a haza földjén és megírom hangversenyeiről és további itt tartózkodásáról a referádát. Reményi játékát viharos lelkesedés fogja fogadni, ha görcs dermeszti is mind a tíz újját és Reményi ismét kezébe veszi majd a vándorbotot, bár hegedűjével a vigadó karriatidjeit is meginditaná . . .

Semper.

Pacsirta.

A verseidben meg van irva,
Hogy úgy dalolsz, mint a pacsirta.
Dalod megnyit eget, szivet . . .
Az is lehet, hogy szebb az ének,
De a pacsirta, az — szerényebb. . .

*

Magdalén.

Martialis.

A vén, de gazdag Magdalén,
Mint hallom, engem férjül venne!
Elég gazdag, de kissé vén!
Más volna, hogy ha vénebb lenne.

Vázsonyi.

Sz.-Rókhus.

Elmúlt a farsang, zajos vídámságából az élőhalottak közé is eltévedt egy-egy sugár, de a kórházak szegény betegeit még az ilyen derűs, vidám napokban is kerüli a jókedv, a boldogság. A kiknek e komor falak közt vetett ágyat az irgalom, mindenkitől elhagyott nyomorúlt földönfutók. Odakünn a mulató nagyvilágban nem gondol rájuk senki vigasztaló szeretettel s a mikor kiviszik őket innen a jeltelen sírba, se pap, se jó barát nem ballag a közös koporsó után, a melyet nyomban vissza kell hozni, hogy eltemethessék minél előbb a legújabb halottat is. A kórház küszöbén elhánytak ők minden hiú vágyat s csak egyetlenegy kivánság él a szívükben: meggyógyulni és szabadulni innen hamar, hamar!

Menekülni, szabadulni akar valamennyi, pedig olyan jól bánnak velük a doktor urak! Nincs az a drága eledel, a mit sajnálnának tőlük. Csakhogy a szegény ember azért szegény ember, hogy a mikor duzzad az egészségtől és megemésztené a vasat is, ne legyen ennivalója, a mikor pedig eléje tálalják a legfinomabb ételeket, ne tudjon enni egy falatot se.

És nincs az a drága orvosság, a mit megtagadnának a kórház betegétől, ha reá szorul. Hiszen csak nemrégiben is hogy siettek a jó doktor urak a hires német professzorhoz, a ki föltalálta a sorvasztó betegség csodaszerét! És a mikor nagynehezen kerítettek belőle egy gyűszűre valót, hagyták hervadni a sápadt grófkisasszonyokat s a szegény kis varróleányokat gyógyították legelőbb. A grófkisasszonyok még most is hervadnak, de a varrólányoknak — már nem fáj semmi....

Most már mankót is kap, a kinek levágják a lábát! Egy-két esztendővel ezelőtt a magyar főváros legnagyobb kórházának nem volt még módjában, hogy mankóval szolgáljon az ilyen boldogtalannak. Hivatalos nyelven úgy mondják ezt, hogy nem volt rá alap. Pedig minduntalan akadt egy-egy gyámoltalan nyomorék, a kinek mankóra lett volna szüksége, hogy kivánszoroghasson a kórházból. Én Istenem, olyan könnyen, olyan hamar amputálják az embert az orvosok! Ha száz lába volna is mindegyikünknek, akkor se lehetnének tékozlóbbak. Megesett akárhányszor, hogy a nyomorékká amputált munkás, a kinek a lábán a doktorok folytatták, a mit a masina megkezdett, még gyógyultan se mehetett ki a kórházból, mert nem telt neki — koldúsbotra. A kórháznak nem volt rá alapja, a gazdájának meg nem volt hozzá szíve, hogy megsegítse egy nyomorúlt mankóval, s a bölcs bürokratizmus úgy oldotta meg e nehéz kérdést, hogy a tehetetlen embert táplálta hónapokon keresztül, a mi persze jóval többe került. De egyik-másik orvos megtette néha könyörületességből, hogy a saját pénzén vásárolt mankót a betegének, hogy mehessen Isten hirével — koldulni.

És most már föl is ruházzák az olyan beteget, a kit hazaküldenek a szülőföldjére. Megtörténik ugyanis sokszor, hogy a község sajnálja a tömérdek költséget s azt feleli a pénzkérő levélre, hogy küldjék csak haza az ő beteg szülöttét, majd otthon olcsóbban gyógyíttatja.

Egyszer este egy vézna cselédleányt szedtek föl valahol az utczán augusztus vége felé. Nagyon meleg volt még akkor, de a szegényt harmadnapos hideg gyötörte. Ez a harmadnapos hideg, meg az éhség, mely Isten tudja hányadnapos lehetett, úgy elgyöngítette, hogy ájultan terült el az aszfalton. Vékony foszlós kartonruha volt rajta s a mikor a jó emberek bekisérték a kórházba, batyuba kötötték a rongyait s behajították a raktárba. Hogy akkor este kapott-e meleg ételt: nem egészen bizonyos. Mert abban az időben még úgy volt, hogy a ki «etetés» után került a betegek közé, annak már nem jutott az nap enni való. Bürokratikus pontossággal mérték ki az egyes porcziókat s a világért túl nem mentek volna a «létszám»-on, ha mindjárt attól kellett is tartani, hogy a «számfeletti» beteget reggelre megöli az éhség. A mi szabály, az szabály! No de most már ez is másképp van. Az az istenadta cselédleány még december derekán is ott sínylődött a kórházban. A mikor kikergették belőle a hideglelést, valami új betegség lepte meg, a melytől sehogysem birt szabadulni. A szülőfalujából meg azt irta ide a nemes kupaktanács, hogy bizony nem fizet érte többet, s ha már minden áron neki kell gyógyíttatnia, hát küldjék haza.

El is küldték. A raktárból kihalászták a batyuját s deczember derekán ráadták azt a vékony, foszlós kartonruhát, a mely augusztus végén volt rajta, a mikor bekerült a kórházba. Hasztalan rimánkodott, hogy lökjék ki inkább az utczára, mert itt, ebben a nagy városban, hamarább talál jólelkű ismerőst, mint odafönn abban a kis tót faluban, a honnan három esztendős korában szakadt el mindörökre. Nem ismer ott egy árva fűszálat se, nincs senkije, a ki pártját fogná s neki elvégre mindegy, ha itt pusztul is el, vagy odahaza az édes szülőföldön. Elküldték Isten és az emberszeretet nevében fagyos téli reggelen egy szál kartonruhában!

Most is hazaküldik még a vidéki beteget, ha «illetékes hatóság»-a úgy kivánja, de legalább felöltöztetik jó meleg ruhába, nehogy útközben ujra kitörjön rajta egész erejével a betegség, a melytől félig már megszabadították az orvosok. Hogy a bürokratizmus megértse szükségét e reformoknak, ahhoz nagy idő s egy szerény polgárembernek nagy jósága kellett!

Vétek lenne meg nem emlékezni most és mindörökké erről a jó emberről, a kit sok-sok idő múlva is áldani fognak a mankóra szoruló bénák és azok a szegény vézna cselédleányok, a kiket ezentúl meleg ruhában küldözgetnek majd haza a rég látott kedves szülőföldre. A főváros legnagyobb kórháza Röck Szilárd nemes szivének köszöni, hogy most már van «alap»-ja, a melyből mankót vehet a lábavesztett munkásnak, ruhát a didergőnek és canult a gégebajosnak, a kit régenten e nélkül kellett világgá ereszteni, ha a maga emberségéből nem szerezhette meg a tiz forintos kis ezüstcsövet.

Az ország fővárosában jó dolguk van immár a kórházak betegeinek, de van-e érző ember, a ki el merné képzelni, hogy milyen sorsuk lehet a vidékieknek? Nem is lehet azt talán elképzelni! A pozsonyi országos kórházról borzalmas dolgokat hiresztelt a rágalom, s a vizsgálat meghazudtolta ugyan a keményebb vádakat, de azt kénytelen volt megvallani, hogy ebben a jól adminisztrált intézetben is csak akkor van jó sora a betegnek, ha az ágyát fölcserélheti a közös koporsóval.

Az a közös koporsó! Lehet, hogy csak az én túlságos szentimentálizmusom fázik úgy attól a gondolattól, hogy vannak emberek, a kiknek e nagy ország erdeiből négy szál deszka se jut haláluk után, de megborzongat mindig, valahányszor nagyúri temetést látok. Hogy most, a farsangnak még ki nem aludott mámorában, mikép ötlött az eszembe a közös koporsó, meg az emberi nyomorúságnak többi szimbóluma: igazán nem tudnám megmondani. De nem sajnálom, hogy a mulatságoknak még most meg-megharsanó vidám zajába belekevertem e panaszos hangokat. Az embert akkor hatja meg legjobban a mások boldogtalansága, a mikor maga a legboldogabb.

Alba.

Ábrándos . . .

Ábrándos kis leányka volt.
Kék szem, fehér ruha;
Arczán mosolygó rózsa nyilt
És szőke volt haja. —

Oly szende volt — szemérmetes
S oly boldog volt velem,
Nem is kivánt ő tetszeni,
Csak egyedül nekem.

De egy napon csak elhagyott
S hogy láttam azután:
Hajában piros rózsa volt,
De arcza halaványy.

Felszeghy Dezső.

Saharai hangulatok.

Irta:

JUSTH ZSIGMOND.

Algir hegyes, sziklás fönsíkja, a Tell, egyszerre megszakad. Óriási, kettős sziklafal között zuhogó patak, annak szélén régi római hid, itt végződik a Tell, itt kezdődik a Sahara.

A hegyeken: a Djebel-Ziban ormain «hal el az eső», a szorost átlépve, van a száraz, az örökké szomjas Sahara, itt az első oáz: hajladozó pálmák között El Kantara fehér házai, mecsete. Ezen tul már széles, halmos síkság, a melynek sárga lapját csak itt-ott szakítják meg egy-egy nomád törzs sátorai, ménese, nyája, majd mind lejebb ereszkedünk, és egyszerre megnyilik előttünk az a szinte végtelen lap, a mely leszalad az egyenlítőig. Itt vagyunk a nagy sivatagban, a délibáb, a Sámum, az örök pusztulás birodalmában. . . .

*

A sivatag homokhegyei, sárga halmai körültünk, kiszáradt folyók medrei kanyarodnak végig a lassan lereszkedő lapon. Az ouedek* partján itt-ott egy árva tamarinda vagy mimóza akácz-bokor, amott a láthatár alján sötét pontok: tán beduinok tanyája. Egy a meszszeségben csak kigyózó vonalnak látszó karaván, majd egy fordulat: s óriási pálmaerdő lábaink előtt, mely mint sötét, szétfolyó folt, megszakítja a sivatag egyszínű fövénytengerét. A világos-zöldes ég alja sötét pirosra festve, a melytől bizarran válnak el a minarettek árnyképei. Éles, száraz lég, a mely az első pillanatban szinte elfojtja a mellet, majd beljebb kerülve Biskra szűk utczáiban kávéillattól, dohányfüsttől, opiumtól nehéz levegő, álmodozó dalok, elsuhanó fehér, árnyszerü alakok . . .

Nyitva előttünk a Zibán, városaival, titokszerű, távoli láthatárával, beduinjaival, költészetével, álmaival . . .

*

A vásártéren, a keleti élet czentrumán vagyunk . . .

A kereskedők éneklő, harsogó hangon áruikat kinálják, mindegyik kiált, mindegyik ágál, s a közöttük fekvő keskeny résen, lassu mozgásu, csendesen, komolyan ballagó arabok, megtartva méltóságukat.

Koldusok a bazár minden oldalán, szegények a földön kuporognak, dideregve félmeztelenen, kis bőr dob a kezükben, azt ütik s eldanolják hozzá nyomoruságukat.

Egy beduin halad el mellettem. Burnuszának jobb csúcsában picziny gyermek. Alig látszik ki belőle egyéb, mint kis gömbölyü feje s azon a mekkai szent köpeny hegyes kapuczinja. A kis szent burnuszban járnak az arab gyermekek éltök hetedik éveig.

Amott egy csomó spáhi csörtet el, mind piros posztó köpenyben, büszkén emelt fővel . . . . egy kereskedőnél megállnak. Faedényre alkusznak, úgy látszik kusz, kusz-t akarnak ebédre főzni. Fiatal leány halad el mellettem, piros ruhában, tökéletesen lefályolozva. Az arannyal himzett fátyol egyik végébe köti a vásárolt mandarinokat. Koronkint egy marabuh**) halad el a vásárosok között. Némán megáll egyik előtt s vár. A «szent»-nek alamizsnát adni Allah-nak kedves dolog. Mindegyik nyujt neki valamit. Az ajándékot a marabuh tenyerébe fektetve, ajkaihoz emeli s aztán burnuszába rejti . . .

Künn a bazár előtt lusta arczu dromedárok, szamarak, mekegő kecskék, birkák, eladó gazellák. A tér oszlopcsarnokai alatt kávézó, a napon sütkérező arabok, lefátyolozott ouled-naïl*) leányok, nagy turbánjaikban arany pénzzel megrakva, itt-ott egy arab borbély, ki itt az utczán borotválja le olyik igaz hivő hegyes koponyáját. . . ezer hang, szín, illat, a mely mind összefolyik, akár csak egy keleti szőnyeg színsymphoniája.

*

Furcsa menet vonul át a vásártéren. Elül egy beduin sötét paripán, fehér burnuszban, a mely alól azonban arany himzésü köntöse kandikál ki. Dúsan himzett nyerge mögött a Kaid sapkás sólyomjai. Pár lépéssel odább ugyanilyen lovas, felhajtott csuklyájának csücskén a Kaid kedvencz sólymával.

Marabuh-k, beduinok, spáhik, mozabitok tisztelettel térnek ki előttük . . .

A vásárosok között széles utcza nyilik a főnök szolgáinak, madarainak.

Mohamed egyik mondását illustrálja e kép: «Ha hárman vagytok, válasszatok főnököt. Egyik közületek főnöknek született.»

*

Látogatás a Kaidnál.

Az udvaron tisztelgők, ügyesbajosok serege. Jobbról a kert, illetőleg piszkos telek, a melyben pár pálma s nehány legelő gazella. Bevezetnek Ben' Gana-hoz a Biskrai kerület főnökéhez.

Európai berendezésü szoba, közepén kandalló, a melyen üvegek, egy csúnya ébresztő óra s pár európai csecsebecse; a falak mellett alacsony kerevetek perkállal áthúzva, csak a padló perzsa szőnyegei árulják el, hogy egy arab fejedelem utódjánál vagyunk.

Lassu léptekkel jő elém. Franczia módra, hosszú frázissal üdvözöl. Franczia nyelve majdnem tökéletes, akárki marseilleinek vehetné.

De megjelenése nem franczia. Majd hat láb magas erős testü férfi, ki a finom fátyolszövetből készült gandura széles ránczai alatt még öblösebbnek látszik. Teli, kissé vaskos vonások. Élénk, ragyogó szemek, sas orr, picziny száj, kerek, piros, teli kép, fényes, gondozott szakáll, sürü bajusz.

Mellén a becsületrend nagykeresztje. Lassu mozdulattal leültet, majd leül maga is. Lassan, kimérve beszél, folyton szemembe néz, s arczkifejezése nyugodt, ajkán folytonos változatban mosoly. Érzik, ez az ember biztos azzal, a mit tesz, kevésbbé bizonyos arról, a mit a többiektől várhat, de egészen bizonyos arról, hogy bármi történjék, jövőjét, állását meg nem rendítheti, mert «Allah kegyelméből nagy sátorban született.»

«Magyarországról . . . Budapestről jött idáig. Messzi út . . . ez az ország, úgy tudom, török föld volt egyszer . . .»

«Az. Volt már Európában . . .?»

«Párizsban, hogyne! szeretek útazni.»

«És Mekkában nem járt? — kérdém önkénytelenül.»

«Nem vagyok Hadzsi**) . . .»

«Pedig hát Sidi Ben Gana is beduin, s igy vérében az útazás.»

«Igaz . . . de hát . . . már én is mór***) lettem. Rokonaim tán le is néznek ezért. Az én duaz†)-omat a sivatag homokja szülte . . .» «Őseim agák voltak.»

---

* Sivatagi folyó arabul.

**) Marabuh, szent.

*) Nomád törzs az Atlasz délnyugati részén, a melynek leányai bejárják a Zibán-t, tánczolva, dalolva, mulatva vagyont szerez-nek, s aztán hazatérnek törzsükhöz s férjet vásárolnak maguknak.

**) Zarándok, azok mellékneve, kik Mekkát megjárták.

***) Letelepedett arab.

†) Törzs.

«Igy hát büszke a családfájára?» — kezdtem ez irányba igyekezve terelni a társalgást.

«Anyám Sorla törzséből került ki s igy Fatimától, Mahomed egyik nejétől származik, atyám dzsuad volt, egy főnök fia, maga is aga; atyai nagyanyám marabuh leánya . . .»

«Ilyen jól ismerik önök a leszármazásukat?»

«Hogy ne, ha a lovunkét ismerjük. Nemes lófajunk ötféle van: a próféta által lovagolt öt mén leszármazottjai . . .»

«Ez persze csak traditió . . .»

«Dehogy. Minden nemes vérből született új csikó családi leszármazását feljegyezzük. Az egész duaz összegyül egy sátor előtt, két szakértő, tudós tanu jelenlétében elismerjük születését, apját, anyját . . . hiszen lovárol ismerni meg a beduint!»

Felkelt és kezet adott, akár csak egy uralkodó, ki elbocsátja alattvalóját.

Az ajtóig kisért, ott zöldselyem ruhába (a próféta kedvencz szinébe) öltözött két gyermeke katonásdit játszott társaival.

Ben Gana a nélkül, hogy gyermekeire egy pillantást vetett volna, méltóságos, lassu léptekkel visszament Kasr-jába.

*

Szegény emberek otthona: a dar*) vert falból, akárcsak mint minálunk egy parasztház. A kis ajtón vakolatlan pitvarba lépünk, onnan meg az udvarba, a mely köröskörül fedett, mig közepén négyszegletes nyilás, a melyen keresztül az ég öröktiszta azurja látszik. E nyiláson keresztbe tett gerendák, a melyekről köntösök, kancsók s egy bőrből készült tömlő csüggnek alá.

Az udvar egyik sarkában nyitott kemencze, előtte a földön öreg arab asszony. Fején széles turbán, hajfonatai két oldalt fülére kerítve. Füleiben nagy rézkarikák, testén sötét, egy darabból készült ruha. A földre terített zsákvásznon darát rostál. Munkája mellett egyhangu arab dalt zümmög, fejét taktusra rázza . . . . A mór asszony igy dolgozik.

Mellette menye sárga, áttetsző ruhában, a mely a mellett, hogy testét elfödi, körvonalozza azt.

Fején sárgás turbán, sárgásbarna az arcza, sárgásak karjai, sárgák fülében, kezein, a lábcsuklón az ékszerek, sárga szattyánból papucs a lábán. Akárcsak a «sárga» symphoniája . . . Csak aláfestett nagy fekete szemei, lecsüggő fonatai s éles pirossal kirajzolt ajkai más szinüek.

Mellette két szurtos kis gyermek a földön, amott meg egy zúgban az öcscse, ki a falhoz támaszkodva henyél.

Felmegyek az emeletre.

Az emelet folyosója (a terrasse) az udvar négyszögletes nyilását veszi körül. Ide nyilnak a hálószobák. A ház tulsó oldalán, a mely már más utczára nyilik, egy nagy üres szoba, földre terített fonadékkal, szőnyegekkel. Ez a «selamlik», a hol az arab vendégeit fogadja. Ide a nők sohasem teszik a lábukat, ez a része a háznak tökéletesen el van választva a többitől. Ez az egyetlen, a mely idegeneknek megközelithető . . .

*

Egy dragomant fogadok. Abdallah a neve, lagunati igazi beduin typus. Magas karcsu termet, hosszu karok és lábszárak. Száraz végtagok, keskeny kéz- és lábcsuklók. Hosszu, ízelt, kifejező ujjak, száraz kézfejek.

*) Dar: ház.

Hosszukás fej, kiálló pofacsontok, kis száj, keskeny ajkak, a melyek alig látszanak ki sürü felfelé fésült bajusza alul . . . . Gömbölyü áll, sasorr, a mely egyenesen a homlokcsontból emelkedik ki s a ragadozó madarak csőrére emlékeztet. Büszkés, mélyen fekvő szigoru kifejezésü szemek. Mély hang, gyors ideges beszéd.

Első nap Abdallah kitünően szolgál, mig felöltözöm, ezeregy dolgot mond el, arab szavakra, kifejezési módokra tanít, látszik, hogy kedvemben igyekszik járni . . . délután hogy megjutalmazzam, egy csomag czigarettát adok néki.

Másnap reggel, belépve szobámba, dühösen leteszi a kezében levő két kancsót a földre, kihuzza zsebéből a tegnap kapott czigarettákat, odalöki az asztalra s igy szól: «Komak! nem szivok európai dohányból.» S ezzel megcsinálja fürdőmet, kimegy s ott hágy a faképnél.

Nem értem mi baja. Megkérdem az arabot, ki az asztalnál szolgál, hogy mi ütött belé. »Ó az természetes, hogy igy cselekedett. Azt hitte, megmérgezed.»

«Már mint hogy én, hogy én, megmérgezem?» ismétlém álmélkodva.

«Igen, igen. Te. Abdallah mindenkiről azt hiszi.»

«A felesége nem szereti, fiatal, mást keres, üldözi az urát. Van oka szegény Abdallahnak a félelemre —»

A dolog érdekelni kezd, tudakozódom. Szegény Abdallah, ki egész életében fanatikus mohamedán volt, pár éve üldözési mániában szenved. Ez az egész . . . azonban . . . felesége valóban lassan ölő mérget ad be neki (ezt mind mondják) — veszedelmes pusztító folyadékot, a melyet csak az arab asszonyok ismernek.

«És ez ellen semmit sem lehet tenni?»

«Hogyan, mit? rábizonyitani semmit sem lehet . .» felelt a kérdezett.

Igyekszem megszelidíteni. Abdallah kedvébe járok s a mellett közönyösnek tettetem magamat vele szemben.

Érdekel.

Pár nap mulva végre felenged, már nem tekint rám oly vadul, már felel kérdéseimre, sőt magától is elkezd beszélni. Egy izben kilovagoltam véle; a mint már jó messzire eljutottunk az oázistól, megállítja lovát. «Azt hittem», igy szól hirtelen «hyéna agyvelőt kevertél a czigarettákba. Most már látom, csalódtam . . . hiszek neked.»

Most lépésben megyünk jó darabig, a legközelebbi háznál nőstény oroszlánnal találkozunk, a melyet egy szegény rongyokba burkolt arab kötélen vezet, akár csak egy maczkót az oláhok. «Ez az oroszlán marabuh» mondja Abdallah. «Messze . . . messze a marokkói határ szélén, a sivatagban van egy nagy mélységes mély sír, egy szent aga, egy marabuh sírja. Ebben a sírban minden esztendőben egy oroszlánt fognak az arabok, ezzel aztán bejárják a Zibant, lemennek Tuggustig, addig, mig csak a sivatag szigettelen homoktengere el nem kezdődik. Egy ilyen oroszlánt láttál az elébb . . . a ki az ily oroszlánt, megérinti, azt nem veri meg a rosz szem; az asszony, kinek küszöbét átlépte, férjét nagy családdal ajándékozza meg; azzal, ki megsimitotta, nem bír a lassan ölő méreg, méga hyéna veleje sem . . .

Egy év leteltével az oroszlánt visszaviszik a sírba, szabadon bocsátják s egy levágott fejü birkát dobnak le neki táplálékul. Midőn a hold aztán tizenkétszer megujul s lefogy, visszatérnek a sírhoz, a sirban egy ujabb oroszlán, egy ujabb csodatevő marabuh, a mely szentségével ujabb jótékonyságot fog üzni ujabb tizenkét hónapig . . .»

«És nem találkoztál még szabad oroszlánnal?»

«De igen; azonban az oroszlán nem oly veszedelmes, mint a párducz, a mely mindig felülről támad, ugrik az emberre. Egyszer egy társammal Bone-ba

menve, utunk az oly veszedelmes Bongie-i erdőkön vezetett keresztül. Utközben egy pár arab megállitott bennünket, mondván, vigyázzunk, oroszlánok járnak az erdőben.

Estefelé, egy tisztásra érve, társam mutatóujját egyik szeméhez emelte, intve, hogy vigyázzak. Előttünk egy hatalmas oroszlán. Helyben állva maradtunk, nem ijedtünk meg s igy nem bántott. A fenevad csak a gyávát támadja meg, meg azt, a ki megsebezte. Az oroszlán pár pillanatig szembenézett velünk, aztán egyet bődült s nagy ugrásokkal eltávozott.

Mi tüzet raktunk, szítottuk, virrasztottunk egész éjjel; az oroszlán fél a tüztől, nem lát a világosban s igy nem jő közel a lángokhoz.

Másnap hajnalban tovább folytattuk utunkat.»

«És nagyon megijedtél?»

«Állattól nem fél az igazhívő, az állat nem veszedelmes. Az ember veszedelmes s kivált az asszony.»

Aztán elhallgatott, soká, soká nem szólt. Egyszerre csak magától felpattant a szive.

«Az élet veszedelme az asszony. Rossz, a mint rossz a mája. Ne végy nőt Szidi, vigyázz, megront» s itt hosszu, csontos ujját fenyegetőleg emelte az égnek, szemöldökeit felhúzta s egész testével felemelkedett a nyeregben. «Az ember belelépett a sírba abban a perczben, midőn először csókolt. Látod, az arczom ránczos, a szakállam ősz. Lassan elfogy a testem, el az agyvelőm, kiszárad a szivem. És nem a Számum száritja ki, de az asszony csókja, az asszony étke; perczig szép, mint a Majkadu pirja este; szép, mint Jausz rózsája . . . de hát nem embernek való..

Mohamed paradicsomának tartotta fenn a szépségét, csókjaira a halált lehelte reá, szederjes lesz az ajka annak, a kit ölel a karja, férgek rágják ki agyvelejét annak, ki reá gondol.»

S halálsápadtan, tompa, üres hangon mondta igy el a halálitéletet önmaga felett.

«Miért nem töröd meg? Légy ura.»

«Úra vagyok, de Allah meg az enyém. Az én élet-utamat ő irta elé», mondta most már nyugodt arczczal, szinte közönyösen. Hazáig vágtattunk. A sivatag ijesztő csendjét csak lovaink süppedező patáinak folytonos nesze zavarta meg . . .

Innen-onnan.

Forma és lényeg. Ha valakinek joga van ahhoz, hogy megebédeljen — ez forma. Ha valósággal megebédel — ez lényeg. Ha valakinek joga van ahhoz, hogy mindenekelőtt egy tuczat ostendei osztrigával kezdje, tekenősbéka-levessel folytassa s szarvasgombás pástétomok, vadpecsenyék, csodás mártású halak, madarak és sültek után egy remek parfait-val végezze s mindehhez síma bordeauxi vöröst és elegáns rajnai fehér borokat igyék, akkor az a valaki formaliter igen kitünően ebédel. De vajjon nem hal-e meg e mellett éhen? Mert még mindig csak a formáról van szó, az ebédhez való jogról — s ebbe még nem lehet beleharapni. Nem-e jár ennél jobban, ha jogával nem élve, szép csöndesen fölebédeli azt, a mi éppen van? Levest, egy sültet, no meg valami kis süteményt; iszik hozzá egy kis savanyú bort, vízzel *vegyesen* — a mint Szilágyi Dezső mondaná — avagy *közösen*, a mint az ellenzék mondja. Frugális egy ebéd, de elvégre igy is meg lehet élni. Nos, kérem: a magyar nemzetnek sokkal többhöz, jobbhoz és szebbhez van joga, mint a mennyit a nagy Dezső most a consuláris birósági törvényjavaslatban elébe tálal. Jogaink egyáltalában mindig gyönyörűek voltak, de szörnyűmód éhen maradtunk mellettük. Mikor tényleg Bécsből úgy kormányoztak bennünket, mint egy hitvány és ostoba autonómiával biró, hódított, barbár provinciát, akkor formuláztuk legszebben jogunkat törvénybe: «regnum independens et liberum», már, hogy mi független és szabad állam vagyunk. Az akkori ő Felsége ezt a törvényt a legkedélyesebb jószívűséggel szentesitette is, de — a magyarok Istenére! — nem hitte el és nem vette komolyan. A mióta beütött az átkos közösügy, azóta frugaliter ugyan, de mégis csak táplálkozunk. E mellett izmosodunk és hizunk is egy kissé. Persze nől az étvágyunk is. Hadd látnók már egyszer valósággal azt a fényes menut, a melyhez jogunk van. Azt bizony Szilágyi se tálalja elénk. Igen, Szilágyi a világ legnagyobb formalistája, most egyszerre a szerény lényeg lovagja. Ez grotesque látvány. Annál grotesquebb, mert a nagy formalista a szerény lényegért csatázva sem képes megtagadni a saját lényegét, a mely nem lényeg, hanem csupa forma és forma. Egy Tisza Kálmán-féle lényeges ember az ilyen javaslatot nagy egyszerűséggel úgy ajánlaná: vegyétek és egyétek, ha nem is valami csodás eledel ez, azért mégis csak eledel, mindenesetre jobb a semminél. A nagy formalista azonban maga sem veszi észre, hogy mi az ő javaslatában a lényeges jó, hanem bámulatra méltó elme-kaucsuk emberkedéssel azt bizonygatja, hogy ez az a díszmenu, a melyhez nekünk formaliter jogunk van. Ebben a formalismusban pedig az a lényeges veszedelem, hogy feladja a mi formális jogunkat valami jobbhoz. Már pedig, hátha jön egyszer olyan jó idő, a mikor mi azt mondhatjuk: eddig megettük ugyan az egy tál lencsét, de most követeljük elsőszülötti jogunkat. Mert azt mi a legnagyobb éhségünkben sem adjuk oda soha.

*

* *

A budapesti herczegprimás. Csáky Albin gróf cultusministerünk csak úgy duzzad a reformkedvtől. Soha ilyen aristocratát! Az aristocraticus dispositióknak rendszerint a traditiók szeretete s a konok conservatismus felel meg. Csáky gróf azonban sohasem vesztegel. «Ront-bont, teremt, de nem henyél.» A német nyelvet már megprotegálta, a görögöt ledegradálta, az elkeresztelési kavarodást már túlélte, Simor primást szintén — s most körülnéz, hogy mit is lehetne megint csinálni? Ahol ni! Hiszen Magyarország herczegprimási udvara Esztergomban van. Mért nem Budapesten? A főtisztelendő urak félreállnak egy vidéki zúgba, úgy-e, hogy magával ne ragadhassa őket az új kor, új eszmék és a nemzeti szellem hatalmas áramlata? Nem oda Buda, hanem tessék csak ide Budapestre jönni. Csak éljenek az urak egy levegőn, egy eszmekörben velünk. Hogy ott Esztergomban már meg van épitve a fényes primási bazilika és palota, az nem baj. Az ott maradhat, jó lesz búcsújáró helynek, vagy nyári lakásnak. Sőt tán a nagy cséplőgéppel is lehetne beszélni. Hátha hajlandó volna elve ellenére, à la Debreczen-Nagyvárad Esztergommá is decentralizálni egy királyi táblát. Ámde ez mind csak détail-kérdés. A fődolog, hogy a primás Budapesten székeljen. Ha itt nincs palotája és nincs bazilikája — annál jobb. Legalább építhet újat. A papi javakból telik, s a fővárosnak díszére fog válni. Csáky gróf energiáját tekintve, nem szenved kétséget, hogy néhány év múlva már senki sem fog az esztergomi primásról beszélni, hanem mindenki csak a budapesti herczegprimást fogja az elkereszteléseket okolni. Idővel azután jön ismet egy liberális, tettvágyó új Csáky minister, a ki egy jövendőbeli interpellatióra felelve, kijelenti, hogy miután a primási udvar folytonos jelenléte Budapesten a kormányköröket szabadelvű mozgásukban kétségkivül feszélyezi s miután tagadhatatlan, hogy egy kegyes, csöndes, imádságos életre és nem politikai akadékoskodásra hivatott primási udvar a zajos fővárosban nincs kellő helyén, ő igenis megfontolás és előmunkálatok tárgyává teszi: vajjon nem-e lenne sürgősen szükséges a primási székhelyet valahová a vidékre exponálni? Például a kies fekvésű Esztergom városka igen megfelelne e czélnak.

*

* *

Lélekvándorlás. Reményi jön! Reményi nem jön! Reményi mégis jön! Közeleg! Itt van! A pályaudvaron Komócsy József szónoklattal fogadja. Fenyvesi Ferencz, ki adandó alkalommal valaminek mindig élére áll, most is élére állott valamely bizottságnak. A zenei fecskék nagy röptetője e hó 18-án délután 4 órakor meg-

indúlt megkoszorúzni Petőfi szobrát. Polgárok a Petőfi-téren! Állítsátok meg óráitokat, hogy ezt a perczet mutassa mindörökre! Lobogózzátok fel házaitokat! S a nagy hegedűs pompás babérkoszorút helyez el a nagy hegedős szobra talapzatán, mondván:

«Leteszem e koszorút annak a férfiúnak szobrára, a kinek lelke az én lelkemben volt, van és lesz mindig.»

Hogy erre a közönség frenetikus éljenzésben tört ki, az természetes. Hogy is ne! Petőfi lelke igen nevezetes és ritka lélek s melegen óhajtandó, nemcsak magyar nemzeti, de általános irodalom-művészeti szempontokból is, hogy bármilyen alakot öltve, éljen tovább az emberi kor legvégsőbb határáig. Nevezetes különben, hogy Petőfi az ő sajátos clairvoyance-szával már 1846-ban versben megjósolta, hogy előbb-utóbb ez lesz belőle. Emlékezzünk csak erre a költeményére:

«Halhatlan a lélek, hiszem,
De más világba nem megy át;
Csak itt lenn a földön marad,
A földön él és vándorol.
Többek közt én emlékezem:
Rómában Cassius valék,
Helvécziában Tell Vilmos,
Párisban Desmoulins Kamill . . . .
Itt is leszek tán valami.»

No persze, hogy lett valami. Most már nem titok, hogy mi. Reményi Ede bevallotta, hogy Reményi Ede. Az isten éltesse, hogy a fecskét még soká röptesse!

*

* *

A társadalom oszlopai. Mily szelid csekélység Ibsen drámája a békés-csabai valósággal szemben! A jelentékeny városnak van egy büszkesége, egy szemefénye: a nagy Bartóky. Ő a «városunk dicső szülötte»; ő «városunkban minden szépnek és nagynak lelkes előharczosa»; ő a «nagy jellem, kiben városunk összlakosságának közbizodalma összpontosul»; ő a «tündöklő vezércsillag városunk haladásának egén»; ő az szóval, a kiért évtizedeken át dicsőségnek tartatott Békés-Csabán, ott helyben születni s igy közeli polgártársává lehetni a társadalom ezen kitünő oszlopának. A lelkesedés pillanataiban ő érte nézte le a békés-csabai ember azt a hét görög várost, mely vitában állott Homerért, — mert Békés-Csaba elvitázhatlanul magáénak vallhatta Bartókyt. A közügyek élén büszkén vezetett a jeles férfiú. A közjótékonyság legbőkezűbb és legbuzgóbb apostolát benne tisztelték. Ha egy bank alakult Csabán, annak alaptőkéjén kivül az ő becsülete volt legnagyobb biztosítéka. És egy szép napon a jó csabaiak arra ébredtek, hogy bankjuk alaptőkéje régen oda van, s hogy ők 400,000 frt erejéig vannak megrabolva, pedig a zsiványok nem törtek be a bankba soha. A társadalom oszlopa derékban ketté tört, — romjait a közvádló őrzi. És, ha körülnézünk a világban, gyanakvó szemmel méregetjük mindenfelé a társadalom oszlopait. Különösen a naiv vidéki városkák «helybéli» nagyságai nem tudnak már nekünk sehogysem tetszeni. Ma itt, holnap ott robbanik össze sensatiós zajjal egy-egy ilyen oszlop, — egy-egy ilyen bálvány, melyet a jámbor jóhiszemüség állít fel apró, hiuságszülte érdemecskék ingatag talapzatára, hogy legyen neki kit imádni. Ó jámbor emberek, kik nem vagytok oszlopos nagyjai a társadalomnak, igazán ideje már, hogy az olyan csöndes, jóraváló filisztereket tanuljátok meg becsülni, a milyenek magatok vagytok, s ne azokat, a kik nagyokat tudnak közöttetek kurjongatni. Ó, jámbor birkák, ideje volna már, hogy ne tennétek meg a magatok pásztorává a farkasokat.

*

* *

A megirigyelt gyászlobogó. Ki ne ismerné a jó veteránokat? Azokat a bolondos vén gyerekeket, a kik czifra uniformisokban zászlószentelési és temetkezési ünnepélyeket szoktak tartani, recsegő saját külön zenéjük mellett? Ámde tudni való az is, hogy Budapesten nemcsak egyféle veteránok vannak, hanem tiz—tizenötfélék. A zöldtollas veteránok közt nagy az irigy elkeseredés a kéktollasok ellen. És miért? Mert a kéktollasok gyülekező és parancsnokságl csapszékének czégére felett minduntalan ki van tűzve egy pompás, nehéz gyászlobogó, bús hirdetőjeül annak, hogy egy-egy bajtárs már ismét és ismét jobblétre szenderült. A gyászlobogót mindig nagy temetési kirukkolás is követi, fekete posztóval bevont gyászdob mellett. S a zöldtollasok, mióta fennállanak, még soha sem dughatták ki a gyászlobogót és soha sem rukkolhattak ki zenés dísztemetésre, mert közülök még egy bajtárs sem szenderült jobblétre. Ezért őket a kéktollasok igen lenézik. Nem is igazi veteránok, a kik nem halnak! A zöldtollasok a mult hét szerdáján nagygyűlést tartottak, hogy a tagadhatlanul szégyenteljes állapoton segítsenek: A nagygyűlés lefolyása viharos volt. Keserű szemrehányásokat tettek különösen a korosabb bajtársaknak, a miért még mindig olyan makacsul egészségesek. Olyan azonban, a ki az egylet reputátiójáért jobblétre kivánna szenderülni, még sem akadt. Végre megállapodtak abban, hogy közköltségen fölfrissítik az egyletet, néhány halálosan göthös taggal. Az ilyen tagok díjat nem fizetnek, ellenben illő zsoldot húznak s egyéb kötelességük nem lesz, mint mielőbb meghalni. A gyógymódok közül ezek a tagok csakis a Koch-féle injectiókat használhatják. Igy azután van rá remény, hogy legközelébb már a zöldtollasok is kidughatják a gyászlobogót és kirukkolhatnak teljes díszben a fekete posztóval fedett gyászdobbal együtt.

*

* *

Verona. Ezt a szép olasz várost a mult héten annyit emlegették, hogy tartozunk olvasóinknak rövid leirásával. Tehát Verona Olaszország egyik velenczei provinciájának fővárosa és erőssége. Van 48 temploma, sok szép széles utczája, szinháza, egy szép vasuti pályaudvara és több ékes palotája. A Capulettiek palotája ma fiakker-tanya, ellenben a Romeo szerelmes Juliájának síremléke még ma is épségben mutogatódik. Verona már a római korban is nevezetes hely volt. Itt született Vitruvius, Cornelius Nepos és Catullus a lirikus költő. Az új korban itt született az a levél, melyet a *«Pester Lloyd»* *«Eine merkwürdige Enthüllung»* czímmel közölt. Lakosainak száma 68,741. Ezek között lappang egy, a ki annyira hasonlít *Bismarck* herczeghez, hogy tévedésből ő olvassa el a herczeg czímére érkező leveleket és politikai nyilatkozatokat tesz a herczeg interviewerjei előtt.

*

* *

A nők életrendjéről érdekes felolvasást tartott *dr. Mangold Henrik* kir. tanácsos és balaton-füredi fürdőorvos a VII. kerület erzsébetvárosi körben. A túlnyomó részt nőkből álló hallgatóság élénk érdeklődéssel kisérte a tartalmas fölolvasást. Az est pálmáját azonban az apa elől fiatal szép leánya, *Mangold Flóra* k. a. nyerte el, azzal a találó felköszöntővel, melyet a felolvasást követő lakomán mondott. «Lehetnének Önök olyan kegyetlenek — mondá — egy *nőtől* kivánni, hogy hallgassón, a mikor mindenki beszél? Ismerik Önök az egyszeri két testvér történetét? Nevezzük őket Péter és Pálnak. Péter jómódú szőlősgazda volt és módjában állt szomjúságát oltani, a nélkül, hogy gáncs érte volna; ellenben Pál, a ki nem volt szőlősgazda, a korcsmába járt el egy-egy pohárkára és bár sokkal mértékletesebb volt Péternél, mégis ő keveredett a korhely hírébe. Mi nők is igy járunk. A férfiak dikcziózhatnak, a mennyi nekik tetszik, meg nem botránkozik benne senki; ellenben ha rajtunk erőt vesz a beszéd szomja — mi már egy kis felköszöntő után is, melyet nyilvánosan kockáztatunk, az «emanczipált nő» hírébe keveredünk.» Mondjanak le a nők a «kukli-prédikáczióról» és mi szivesen átengedjük nekik a toastozás jogát!

Nemzeti szinház.

(*A peterdi csata.* Vigjáték 3 felvonásban, irta: *Berczik Árpád.* — Első előadása a nemzeti szinházban 1891. február 20-án.)

A ki előtt a Berczik Árpád neve ismerős (és a nemzeti szinháznak csak ilyen látogatói vannak), az tudja jól, hogy ennél az ügyes, szelid kedélyű, szeretetre méltó irónál a zivatar csak szellőt, az ital csak limonádét s a háború csak csetepatét jelent. Képzelhető tehát, hogy *A peterdi csatában* nem történik semmi véres dolog. Ezt a csatát csak markirozzák, mert, mint önök eltalálták, e

vigjáték czimében ártatlan hadgyakorlatról van szó. A hadgyakorlatok élénkségükkel, mozgalmasságukkal s ama kómikai vonásukkal, hogy úgy szólván jámbor majmolásai egy rémes akcziónak, szinte kinálkoznak egy vigjátéki cselekmény keretéül; s valószinü, hogy e darabból legelőször is a keret eszméje született meg, a mesét csak azután költötte hozzá az iró. Ehhez képest a vigjáték legérdekesebb része csakugyan az a felvonás, a hol a hadgyakorlatoknak kellő közepében vagyunk.

A szin Berzenczy jogakadémiai tanár úr háza tájékát jelzi; az őrszem az udvartól pár lépésnyire van felállitva. A manőverek alkalmával ezt a pontot mindig meg szokta szállani egyik vagy másik csapat. A ház körül két katonatisztet pillantunk meg, a kik közül az egyik feljebbvalója a másiknak. Mind a kettő egy kisasszony után leskelődik, a ki természetesen Berzenczy úrnak a leánya. Kereszty tartalékos hadnagy úr fülig szerelmes a kisasszonyba; Szepesi főhadnagy úr nem szereti ugyan, hanem el van határozva, hogy feleségül fogja venni a nevezett Piroskát. Látni való, hogy a helyzet komikuma a subordinatióból fog kifejlődni. A főhadnagy észreveszi, hogy a hadnagy úr udvarolni óhajtana a kisasszonynak; a dolog nem tetszik neki s a szolgálat ürügye alatt máshová rendeli a hadnagyot. Majd inkább ő fog legyeskedni Piroskával. A hadnagy átkozza a subordinatiót és távozik, de hogy megzavarja a főhadnagyot, minduntalan követeket küld a nyakára, szintén a szolgálat titulusa alatt. A főhadnagy észre veszi a szekaturát s akkor sem hisz a jelentéseknek, midőn őrszemei arra figyelmeztetik, hogy egy ellenséges csapat közeleg feléje. Ennek következtében aztán a főhadnagyot szépen foglyul ejtik, a szerelmesek roppant örömére.

Ezek a sénák élénkek, mulatságosak; szerzőnk kizsákmányolta ötletét, a mint csak lehetett. Persze, ez az egész legfeljebb egy felvonásra való. E felvonáshoz tehát még egy vigjátékot kellett irni; a mi már kevésbbé sikerült. Berczik nonchalance-szal csinálta a dolgot; a meséjét maga se vette komolyan. E mese ugyanaz, mint ezer más vigjátéké, a hol két gavallér kéri ugyanazt a leányt. Minthogy a szerelmesek a dolgok rendje szerint össze fognak kerülni, ki kell derülnie, hogy a másik kérő csak daczból járt a leány után s voltaképp egy másikat szeret, a kitől valami félreértés választotta el. Az igazat megvallva, nem igen értettük meg, miből állt ez a félreértés; talán maga Berczik sem tudná megmondani. Tekintve, hogy a másik hölgyet a szép Hegyessi Mari asszony játsza, igen természetesnek találjuk, hogy a félreértés eloszlik s nem sokat törődünk vele, hogy tulajdonképpen mi is idézte elő?

Átalában, a fő-dolog sokkal kevésbbé érdekelte a közönséget, mint a darab egy pár ügyes situatiója. Igy például Berzenczy jogakadémiai tanár úrnak van két jó jelenete. Az elsőben nagyon szeretné nézni a manővereket. A felesége azonban, a ki kordában tartja a tanár urat, családi ügyekről akar vele beszélni s hogy az ura jobban figyeljen rá, elveszi tőle a gukkert. A férj kétségbeesett erőködései, hogy a gukkert visszaszerezze, ártatlan csele és triumfusa, mikor ismét birtokába jutott — alkalmat adnak Vizvárinak, hogy egy egész estére földeritse a házat. Épp ilyen mulatságos abban a jelenetben, mikor Berzenczyné oly módon akarja kikosarazni a szerelmes Keresztyt, hogy maga a pártfogó szerepét játsza, az urára meg ráparancsol, hogy hajthatatlan legyen. Berzenczy eleinte adja a zsarnokot, aztán csalafintán nevetve azt mondja, hogy «most jön a fordulat.» S felesége rémületére úgy tesz, mintha az asszony szavai meggyőzték volna: beleegyezik a házasságba. A hogy Berzenczy a sikerült csiny után eloldalog a felesége mellől: azt Vizvári oly mulatságosan csinálja, hogy egy félig bukott darabot is megmentene vele.

Van a vigjátékban egy pár ügyes epizod-alak is: egy mátka-pár, Sinkovits kisasszony meg a vőlegénye, a kik az egész világ előtt csókolóznak s el-elbujnak egy kicsit nyalakodni, aztán meg Sinkovits mama, egy félbolond, sentimentális asszonyság, a ki folyvást bátoritja a lányát, hogy csak szerelmeteskedjék s a ki az urát mindig a vezeték nevén szólitja stb.

A darab tetszett, s a szerzőt minden felvonás után kétszer-háromszor kihivták. A nagyobb szerepeket Csillag Teréz, Hegyesi Mari, Vizváriné, Rákosi Szidi, Tolnainé asszonyok, Vizvári, Mihályfi, Gabányi, Zilahi stb. játszották, mindnyájan élénken, jó kedvvel, mulatságosan.

K.

Bianchi Bianca.

A mult héten az operaházban kettős viszontlátásnak örvendtünk. A közönség zajos ovatiókkal fogadta Bianchi Bianca kisasszonyt, a ki hosszas betegség után először lépett föl ujra és élvezettel hallgatta végig az előadást, mely ugyancsak hosszabb idő óta az első rendes *opera* előadás volt. A miből világosan kitünik, hogy mostanában Bianchi k. a. az operának egyetlen támasza.

Érdekes művészi egyéniség. Szinészvér foly ereiben és a deszkákon növekedett fel. Csodagyerek volt, mégis nagyra vitte. Hét éves korában zongoraművésznő volt és tiz éves korában a mannheimi szinháznál ő tanitotta be a kisebb énekszerepeket. Tizenöt éves korában pedig a híres Garcia Viardo asszony Párisban kijelentette, hogy nincs, a mire még tanithatná. Az volt ő már akkor, a mi ma: tökéletes, ritka természeti adományok és ritka zenei műveltséggel rendelkező elsőrendü drámai énekesnő.

Művészi szeszélyei nincsenek, csak egy veszedelmes szokása: a hol bántják, onnan egyszerűen megszökik. Igy tett Mannheimban, igy tett Párisban, Londonban és majdnem úgy tett volna minálunk is, mikor Keglevich intendans egyszer úgy nyilatkozott, hogy a nem magyar tagoktól az operát purificálni fogja. A málhája már be volt csomagolva és Keglevichnek vissza kellett szívnia az egész programmját, hogy megmaradjon. Igy esett, hogy Bianchi még most is az operánál van, mig Keglevich nincs ott.

Neki különben joga van ahhoz, hogy idegen származását ne bolygassák. Mert még nem volt operánknak oly külföldi tagja, a ki annyira iparkodott volna a magyarul éneklés kötelezettségének megfelelni, mint ő. Most ő már összes szerepeit magyarul énekli és fényes művészete mellett talán ez is egyik tényező, mely őt a közönség kedvenczévé tette.

1885 óta tagja az operaháznak és ez a hosszu idő reméln-engedi, hogy szökési hajlamairól már végkép letett.

Primadonna-misériák.

— *A népszinház tájáról.* —

Mióta *Pálmay* Ilka lefordította magát németre (reméljük a visszafordítás jogának fentartásával!), azóta a népszinház, melynek eddig nagy szerencséje volt a primadonna-kérdésben, szintén a primadonna-misériákban laborál.

Ez egy speczialis operette-szinházi betegség, melynek rendes symptomája a félig, vagy egészen üres nézőtér, a mivel aztán együtt jár a pénztári üresség is.

A népszinházra ez a baj nem sulyosodik rá teljes súlyával, mert mint egyedüli cultiválója a könnyed és vig genre-nak: a közönség nem válogathat ebben a tekintetben és a premiére-estéken kivül is megtölti itt-ott a piros fauteuilleket és karyatides páholyokat

De azért a népszinház is érzi az «aranyos» távozása óta a — primadonna-misériákat.

Blaháné természetesen Blaháné maradt. A «nemzet csalogánya» fölött úgy suhannak el az évek, mint a könnyü pihék, melyek sűrűn hullanak ugyan, de rögtön elolvadnak és nyom nélkül eltünnek. Neki külön Párkája van, a ki kegyes ujakkal szövi életének aranyfonalát s még a legjobb szinházi látcsövekkel felfegyverzet.

hölgyek és urak is azt állítják, hogy ennek a Thália-kegyelte asszonynak minden elmuló év egy-egy újabb rózsalevelet ejt az arczára s a mi fülemile-hangját illeti, a múló évek egyetlenegy gyöngyszemet sem csennek el trilláinak gyöngyöző füzéréből.

Blahánénak tehát *különállása* van.

Nem így áll a dolog *Hegyi* Arankával.

A népszinháznak ez ellen a szeretetreméltó és finom művésznője ellen egypár év előtt az volt az igazgatóság panasza, hogy nagyon rokonszenvez a kedves gólyamadárral s valósággal igazgatósági ukázt bocsátottak ki, melyben szigoruan megparancsolták a művésznőnek, hogy válasszon a gólya és a — szinház közt.

Hja, a szinháznál nem jó anyák, hanem jó primadonnák kellenek!

A szegény művésznő, vagy tán a gólya (nem sikerült egész biztossággal kikutatnunk), annyira megijedt ettől az ukáztól, hogy ez a kedves madár mutatni sem meri magát azóta a művésznő házatájékán. De ezzel nem fordult a dolog jobbra. Hegyi Aranka, a mennyire a természet elhalmozta a legjelesebb szinpadi tehetségekkel, másrészről a legmalheurösebb primadonnák közé tartozik. Rendesen akkor szokott meghülni, mikor valamely új darab, melyben neki osztották ki a főszerepet, már ki van tűzve előadásra. Egy pár nappal az előadás előtt valami baja támad s a vége az, hogy az előadást el kell halasztani.

Szóval *Hegyi* Aranka a népszinházi igazgatóságnál, mint «*megbizhatatlan primadonna*» van proscribálva s szerződése, különösen az utóbbi időben, ama bizonyos hajszálon függ, melyről tudjuk, hogy nagyon vékony.

Serédy Sarolta és *Rothy* Laura — az előbbi a francziás chic, az utóbbi az iskolázott ének képviselője a népszinháznál — jövő októbertől kezdve minden valószínűség szerint nem lesznek tagjai a népszinháznak. A válás oka nem valami poétikus motivumokban gyökeredzik és nincs köze hozzá a színházi romantikának sem, mint pl. a — *Frank* Boriska távozásának. Tisztán pénzkérdés: az igazgatóság sokallja, a primadonnák keveslik a gage-ukat és az ilyen eltérő számvetési műveletnél rendesen a — közönség veszt legtöbbet.

Rövid dióhéjban ezekben foglaltatnak a népszinház primadonna-mizériái, melyeket az igazgatóság két új szerződéssel igyekszik gyógyítani.

E két ujonnan szerződtetett primadonna: *K. Kopácsy Juliska* és *V. Margó Celia*.

Kopácsy Juliska pályája kezdetén áll és egy harmonikus termeten, két mosolygó szemen, egy pajkosan-fitos orrocskán, szóval tökéletes szépségén kivül, egy nem nagy terjedelmü, de jól csengő hangocskát hoz a szinházhoz; — *Margó* Celia pedig valószinüleg a multra apellál, a melyben sokak részéről szívesen látott segéd-soubrette volt a népszinház deszkáin.

A két ujonnan szerződtetett primadonna közül tehát az egyik a *jövőbe*, a másik a *multba* veti reménységét, — a népszinház azonban a *jelenben* laborál a primadonna-misériák bajaiban.

Nemo.

Irodalom.

Jablonszky Józseftől «*A magyar közoktatás jelene és az egységes középiskola*» czímmel egy terjedelmes brochure jelent meg az *Eggenberger*-féle könyvkereskedésben. Figyelemre méltó, nagy szakértelmet és egyuttal önálló kritikát eláruló aktuális munka. Minden izében az egységes magyar középiskola mellett küzd; alapeszméje az, hogy a mai modern oktatásunknak első sorban mai modern eszközeink képezzék az alapját. Ezt követeli a felvilágosodott közértelmiség. Mig a műveltség pedig azt, hogy a multnak, a klassikus kornak, ne külső és érthetetlen czafrangjait nézzük, hanem a lényeget, a szellemet. Frary hires könyvének mintegy folytatása az, azzal a különbséggel, hogy mig az előbbi csak azt nézte, a mi franczia, addig szerzőnk szeme előtt tartja a magyart, a nélkül azonban, hogy merő odaadásból rövidlátó chauvinistává válnék; mert van nem egy csipős megjegyzése a magunk magyarságára is, a hol az fonák alakban mutatkozik. Az egész mű nem annyira a szakközönség, mint inkább a müvelt osztály számára van irva, hogy tájékoztatót nyujtson e kérdés felől, mely nemsokára ismét napi kérdéssé fog válni. Sok mama nem egy helyen fog találni olyat, a mit nagyon jó lesz megszivlelni fia nevelésénél.

A M. Tud. Akadémia történelmi kiadványai. 1830—1890-ig. Ezen czímet viseli azon jegyzék, melyben a Magy. Tud. Akadémia összes történelmi kiadványai, az árak megjelölésével, bennfoglaltatnak. Melegen ajánljuk ezen jegyzéket a t. érdeklődők figyelmébe, mert csekély összegen igen szép és tartalmas szakkönyvtárt állíthat össze magának bárki. A jegyzéket ingyen és bérmentve küldi meg a *Magyar Tudományos Akadémia könyvkiadóhivatala*.

Képtalány.

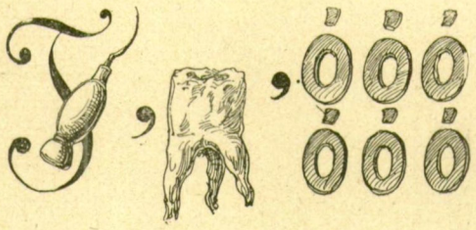

Magyar iparos kitüntetése külföldön. Bukarestből irják e hó 15-ről: Tegnap fogadta Ő felsége a királyné Deutsch F. Károlyt, a Budapesten levő hasonló nevű angol uri- és női- ruhakészitő czég főnökét. — Deutsch abban a ritka szerencsében részesült, hogy a műtermében készitett legujabb modelleket a királynénak egy óráig tartó kihallgatáson bemutathatta. A királyné nagy elismeréssel nyilatkozott a valóban pompás és uj tervezetekről s a nevezett czéget tetemes megrendeléssel tisztelte meg. Deutschot ezután a trónörökös rendelte magához s szinte nagyobb megbizással tüntette ki. Mindenesetre örvendetes eredmény, melyet magyar iparos külföldön ért el.

A Heti posta és rovataink egy része térszüke miatt kimaradt.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: **Kiss József.**
Főmunkatárs: **Justh Zsigmond.**

Fekete, fehér és szines selyemszövetek 60 krtól 15 frt 65 krig méterenként, síma és mintázott (körülbelül 240 különböző minőség és 2000 különböző színben, mintában stb.). Szétküld vég- és darabonkint, bér- és vámmentesen **Henneberg G.** (cs. és kir. udvari szállitó) gyári raktára **Zürichben.** Minták haladéktalanul küldetnek. Levelekre Svájczba 10 kros bélyeg ragasztandó.

Különleges orvos
roncsoló toroklob és torokgyík
(Diphteritis és Croup) ellen
Dr. BORS LAJOS gyermekgyógyász
Király-utcza 55. Rendel 2—3.

Nagy képes árjegyzék ingyen és bérmentve. Harmonikákról külön árjegyzék.

Mindennemü hangszerek és zongorák javitása pontosan eszközöltetik.

Neumayer Ede, Budapest, szerecsen-utcza 35.